

“А ў аснове ўсяго — Памяць”

Заўтра, 30 чэрвеня, урачыстай цырымоніяй на стадыёне “Дынама” завершацца II Еўрапейскія гульні — форум, які прынёс Беларусі рэпутацыю спартыўнай і адметнай краіны. Не паспелі яшчэ згаснуць эмоцыі ад буйнай падзеі, як мы ўжо рыхтуемся да новага свята — Дня Незалежнасці, які сёлета супадае з юбілейнай датай — 75-й гадавінай вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Кульмінацыяй святочных мерапрыемстваў 3 ліпеня стане масавы тэатральны эпізод “Беларусь гераічная”, які будзе завяршаць ваенны парад. Падчас рэпетыцыі на праспекце Пераможцаў галоўны рэжысёр дзеі Мікалай Дудчанка падзяліўся з “К” яе падрабязнасцямі: — У аснове — 270 палотнаў, якія будуць трымаць маладыя людзі. Палотны стануць і экранамі для расповеду пра нашу гісторыю — на іх маюць транслявацца праекцыі — і рухомымі элементамі, з якіх артысты будуць складаць кампазіцыі. Але ў аснове ўсяго — ідэя памяці пра значныя гістарычныя падзеі.

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ / Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

У тэатральным эпізодзе ў асноўным прыме ўдзел моладзь. Агулам — каля паўтары тысячы чалавек.
— Хлопцам і дзяўчатам па 16 — 17 гадоў. Сёння вельмі важна, каб маладыя людзі памяталі пра подзвігі сваіх дзядоў — гэта самае важнае, што можа быць, — разважае заслужаны дзеяч мастацтва Рэспублікі Беларусь Мікалай Дудчанка. — Бо без вызвалення Беларусі не было б у нас цяпер ні незалежнасці, ні спакойнага жыцця, ні Еўрапейскіх гульняў... Гэтую патрыятычную ідэю памяці мне і хочацца данесці да нашага маладога пакалення.

Заканчэнне — на старонцы 2.

Рэдакцыя “К”
віншуе чытачоў
з Днём Незалежнасці
і 75-годдзем
вызвалення Беларусі
ад нямецка-фашысцкіх
акупантаў

Соцыум

Сляды вайны НА МІРНЫХ ВУЛІЦАХ

Набліжаецца 75-я гадавіна
вызвалення Мінска
ад нацысцкай акупацыі.
“К” нагадвае пра сляды
вайны, якія не кідаюцца
ў вочы на вуліцах горада.

ст. 4 — 5

Тэма

“ТОЙ ЛЕЎ МНЕ НАВАТ СНІЎСЯ”

Пра тое, чаму зараз
усё часцей гучыць імя
мастачкі Алены Кіш,
“К” гутарыць з графікам
Уладзімірам Басалыгам
і рэжысёрам спектакля
“Прымітывы”
Аляксандрам Марчанкам.

ст. 6 — 7

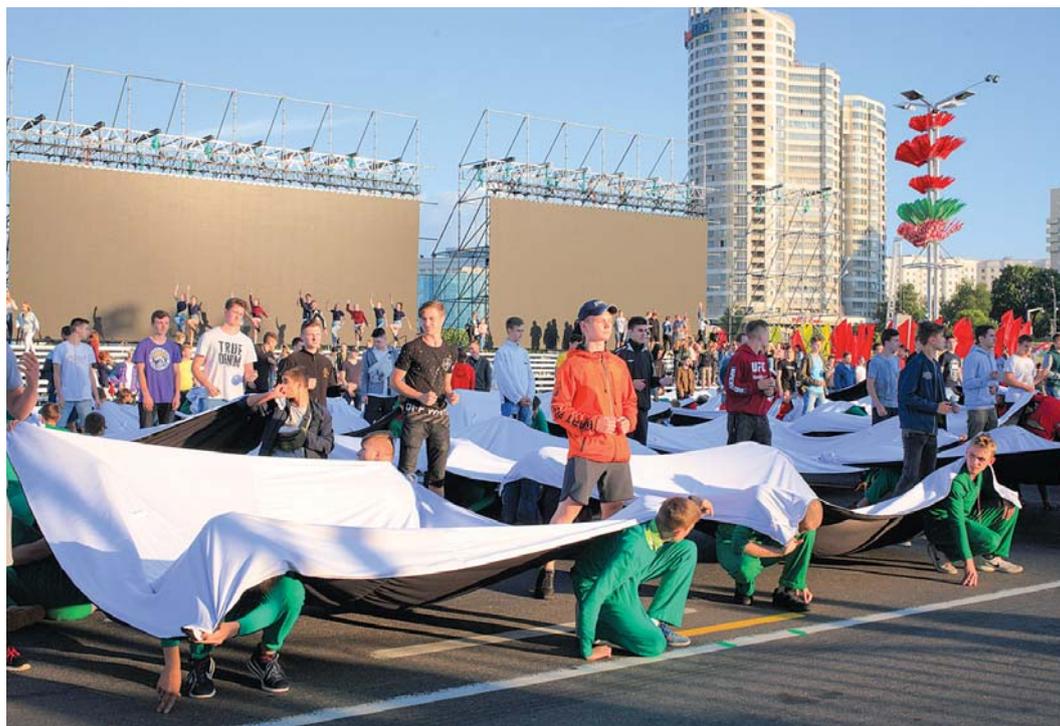
Гістарыёграф

ПРАЗ ПОЦІСК РУКІ АД ПЭНА

На старонках “К”
кінарэжысёр
Уладзімір Арлоў згадвае
тэатразнаўцу Ганну
Герштэйн.

ст. 14 — 15

Купалу вітае Сіань

Галоўнай падзеяй традыцыйнай культурнай акцыі “Купалаўскія дні” у горадзе Сіань кітайскай правінцыі Шэньсі стала адкрыццё помніка на роднаму паэту Беларусі Янку Купалу. Бронзавы бюст аўтарства скульптара Віктара Копача ўсталяваны каля Сіаньскага ўніверсітэта замежных моў.

“А ў аснове ўсяго — Памяць”

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 1.)

Тэатральны эпізод распавядае пра гераічныя старонкі гісторыі Беларусі — лаканічна, вобразна і эфектна.

— У нас усяго 12 хвілін, — дадае рэжысёр-пастаноўшчык, — таму да дзеяння мы далучаем відэапраекцыі. Трошкі раскрываючы інтрыгу, дадам, што адным з галоўных вобразаў стане “Партызанская мадонна” з твораў Міхаіла Савіцкага.

Музыку да тэатральнай міні-пастаноўкі напісаў малады кампазітар Дзмітрый Пенкрат. Яго ролю Мікалай Дудчанка адзначае асабліва:

— Гэта была нялёгкай задачай, і Дзмітрый справіўся з ёю бліскава. Яго музыка падказвае пластычныя вобразы, натхняе і вядзе за сабой. Яна вартая сімфанічнага ўвасаблення.

Каханне, Вайна, Змаганне, Перамога — такімі будуць галоўныя вобразы тэатральнага дзеяння. “Мне хацелася б наблізіць да маладых людзей боль і радасць ваеннага пакалення”, — рэзюмуе Мікалай Рыгоровіч.

“Беларусь гераічная” стане не адзінай адметнасцю ўрачыстага. Падрабязнасці святачай праграмы раскрыла на прэс-канферэнцыі кансультант галоўнага ўпраўлення дзяржаўных спецыяльных культурных мерапрыемстваў і прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры краіны Іна Адамовіч.

Распачне шэраг святковых падзей урачысты сход і вялікі канцэрт “Вызваленне”, якія пройдуць у Палацы Рэспублікі 2 ліпеня. Кіраўніцтва дзяржавы, ветэраны вайны і працы, замежныя госці, прадстаўнікі творчай і спартыўнай эліты Беларусі, таленавітая моладзь стануць гледачамі вялікай імпрэзы, у якой будзе раскрыты вобраз краіны і яе гісторыі.

— У канцэрце плануецца выступленні лепшых

прадстаўнікоў беларускай эстраднай сцэны — Ядвігі Паплаўскай, Анатолія Ярмоленкі і ансамбля “Сябры”, Алены Ланской, Віктарыі Алешка, Пятра Ялфімава, Анжалікі Агурбаш, — распавяла Іна Адамовіч.

Таксама ў канцэрце здзейнічаны салісты Вялікага тэатра Беларусі, удзельнікі тэлепраектаў “Талент краіны” і “Голас” канкурсанты Міжнароднага фестывалю мастацтваў “Славянскі базар у Віцебску — 2019” Ваня Зданюк і Ксенія Галіцкая. Асабліва сёлетняй праграмы стане ўдзел рэгіянальных калектываў з усё абласцей краіны.

— Гэта будзе яскравая і дынамічная дзея, у якой выкарыстоўваюцца найноўшыя тэхнічныя сродкі. Вельмі шырока здзейнічаны кінамацэрыялы. Кожны нумар займе моцную відэападтрымку, — распавяла Іна Адамовіч. — Рэжысёрам імпрэзы ў Палацы Рэспублікі выступіць Ніна Осіпава.

А вось за рэжысуру яшчэ аднаго афіцыйнага мерапрыемства, прымеркаванага да знакавай даты, адказвае Аляксандр Вавілаў.

З ліпеня ў 10.00 на праспекце Незалежнасці праграму ўрачыстага ад-

крые патрыятычнае шэсце “Беларусь памятае!” Яно стане фінальным мерапрыемствам аднаіменнай рэспубліканскай акцыі, якая стартвала ў маі — напярэдадні Дня Перамогі.

Адмыслова для працэсі будзе выраблена гірлянда даўжынёй 16 метраў з вялікім надпісам “1941 — 1945 год. Беларусь памятае!” — яе будуць неслі вайскоўцы з роты ганаровай варты. У шэсці прымуць удзел прадстаўнікі БРСМ, а таксама 24 ветэраны, што будуць ехаць у калоне ў аўтамабільх у суправаджэнні сваіх праўнікаў і маладых людзей, якія ўзялі шэфства над сталымі людзьмі.

Дарэчы, на сёння ў Мінску жывуць 1732 ветэраны Вялікай Айчыннай вайны. Самым маладым з іх — ка-

ля 90 гадоў. 95 і 102 гады двум Героям Савецкага Саюза — Івану Куставу і Вячаславу Мічурыну.

Канцавой кропкай маршруту працэсіі стане маршумент Перамогі, да якога ўскладуць гірлянду, вянкi, кветкі.

Сёлета ваенны парад, які адкрые пралёт авіяцыі, пачнецца ў незвычайны час — 21.00. Тэатральны эпізод “Беларусь гераічная” стане яго кульмінацыяй. Аднак своеасаблівай кодай свята можна назваць акцыю “Спяем гімн разам!”, якая адбудзецца па завяршэнні дзеі.

А ля абеліска “Мінск — горад-герой” прадоўжыць праграму гала-канцэрт. Святочны салют 3 ліпеня адбудзецца ўжо пасля 22.00 з шасці агнявых пазіцыі.

— Адкрыццё бюста Янку Купалы — падзея, якая сведчыць аб сяброўскіх адносінах нашых краін, аб шчырай цікаўнасці і лавазе да нашай гісторыі і культуры, — адзначыла дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янку Купалы Алена Ляшковіч у сваім вітальным лісце да рэктара Сіаньскага ўніверсітэта Ван Цзюньчжэ. — Ваша дзейнасць — годны крок у справе падтрымкі сяброўства і паразумення паміж Беларуссю і Кітаем, працяг добрай традыцыі дыялогу народаў на мове паэзіі і мастацтва, адным з пачынальнікаў якой быў Янка Купала.

Учора ў рамках “Купалаўскіх дзён” на Вайсковых могілках у Мінску адбыліся жальбіны з нагоды 77-й гадавіны смерці паэта. А праз тыдзень, 7 ліпеня, у дзень нараджэння Янку Купалы, у Вязынцы а 13-й гадзіне пачнецца Рэспубліканскае свята паэзіі, песні і народных рамёстваў “З адною думкаю аб шчасці Беларусі...” Завершыцца праграма акцыі 13 ліпеня Купалавым фэстам да 137-годдзя з дня нараджэння паэта ў парафіі Святой Тройцы ў Радашковічах.

Фота прадастаўлены Дзяржаўным літаратурным музеем Янку Купалы

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Кітайскай народнай рэспубліцы Кірыл Руды на цырымоніі адкрыцця помніка Янку Купалу ў Сіані.

Мікалай Дудчанка падчас рэпетыцыі тэатральнага эпізоду “Беларусь гераічная”.

Газета **КУЛЬТУРА** ШТОТДЫННЕВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСВУГ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Вываецца з кастрычніка 1991 года. Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Галоўны рэдактар — Ілья Васільевіч СВІРЫН; **намеснік галоўнага рэдактара** — Вераніка МОЛАКАВА; **адказны скартат** — Юрый КАРПЕНКА; **рэдактары аддзелаў**: Надзея БУНЦІВІЧ, Яўген РАПІН; **аглядальнікі рэдакцыі**: Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ, Надзея КУДРІЖКА, Настася ПАНКРАТАВА, Антон РУДАК, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; **спецыяльны карэспандэнты**: Пётр ВАСІЛЕЎСкі, Алег КІМІВА; **фотакарэспандэнты** — Сяргей ЖДАНОВІЧ; **мастацкі рэдактар** — Наталія АВАД; **карэктар** — Таціяна ПАШЭНКА.

Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэдакцыйны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41. Вываецца — Рэдакцыяна-выдавешкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.

Дырктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна; **першы намеснік дырктара** — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна. Прыёмная: (017) 334 57 41.

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77. Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35. **Аўтары допісаў паважляюць прывітаць, поўнасцю імя і імя па бацьку, паштарныя звесткі (імянар, асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рупкіліцы не рэвітуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.**

“Матэрыял на правах рэкламы.

© “Культура”, 2019. Наклад 3436. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці. Падпісанне ў друку 28.06.2019 у 19.00. Замова 1929.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавешка “Беларускі Дом друку”. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004. Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.

Жывы вобраз салдата

Напярэдадні Дня Незалежнасці ў Нацыянальным гістарычным музеі адкрылася выстава “Малюнкi фронтавых мастакоў”. Чырвонаармейцы Ананій Глухаў, Герман Філатаў і Сяргей Чуканаў рабілі іх у перапынках паміж цяжкімі баямі ва Усходняй Прусіі. Унікальныя дакументы эпохі былі дастаўлены ў Мінск з фондаў Калінінградскага абласнога гісторыка-мастацкага музея.

На пажоўклэй ад часу паперы — побытавыя сцэны, партрэты аднапалчан, краявіды зруйнаваных гарадоў... Відаць, што многія з гэтых малюнкаў рабіліся ў спешцы, на прывале, стомленай рукой. Някія графічныя выявы праўдзіва перадаюць эмацыяны стан тых дзён. Радасць ад таго, што ты ацалеў у баях, і няпоўнасць перад днём заўтрашнім.

наўляюць жывы вобраз салдата, які на сваіх плячах вынес усе фронтавыя нягоды. Нагадваючы пра жахі вайны, яны заклікаюць нас да міру” — піша ў эксплікацыі куратар выставы Юлія Крыўдзюк.

Хочацца верыць, прыклад калінінградскіх калег натхніць беларускіх музейшчыкаў больш актыўна даследаваць і выстаўляць тыя малюнкi, якія зрабілі на фронце нашы суайчыннікі. Балазе, многія з іх дасюль невядомыя шырокай аўдыторыі.

Віншуем!

Валерыю Рыбараву — 80

26 чэрвеня споўнілася 80 гадоў выбітнаму беларускаму кінарэжысёру Валерыю Рыбараву. Аўтару такіх стужак як “Чужая Бацькаўшчына” (1982), “Сведка” (1985), “Прыкаваны” (2002) і адной з самых касавых карцін кінастудыі “Беларусьфільм” — “Мяне завуць Арлекіна” (1988).

Кінематаграфічны погляд Валерыя Рыбаравы заўсёды вылучае глыбокі псіхалагізм і ўвага да дэталю. Майстра асабліва цікавіла тэма ўплыву грамадскіх катаклізмаў на маральнае аблічча чалавека. У сваёй трылогіі “Чужая Бацькаўшчына”, “Сведка” і “Мяне завуць Арлекіна” рэжысёр адлюстравуе трагічную гісторыю краіны — міжваенны перыяд Беларусі, Вялікую Айчынную вайну ў яе страшных праявах, драматычны злом савецкай эпохі.

Для мастака важны час і людзі ў ім. У тандэме са сваёй камандай — апэратарам Феліксам Кучарам і мастаком Яўгенам Ігнацьевым — Валерыі Паўлавіч стварыў выбітныя творы беларускага кінематографа, якія з’яўляюцца гонарам нацыянальнай культуры. Можна сказаць, што яго тэлефільм “Сведка” апырэдзіў свой час. Злучыўшы дакументальныя матэрыялы, сведчанні і мастацкую праўду, рэжысёр у дзвюхсерыйнай тэлекарціне перадаў боль і трагедыю пакалечаных душаў людзей, якія перажылі жах карніцкіх аперацый. Задзейнічанне ў фільме непрафесійных актёраў, філігранная праца з імі дазволіла зрабіць тэлекіно неверагоднай сілы і праўды.

Рэдакцыя “К” віншуе майстра і лаўрэата Нацыянальнай кінапрэміі “За значны ўнёсак у нацыянальны кінематограф” з юбілеем. Зычымы Вам, Валерыі Паўлавіч, здароўя, імпэту і творчых сіл для здзяйснення новых праектаў!

Інтэрв’ю са славетым кінематографістам чытайце ў бліжэйшых нумарах “К”.

Фота Ганны ШАРКО

Яркі альбом успамінаў

Як паведамлілі “К” у прэс-службе Дырэкцыі II Еўрапейскіх гульні, у фінальным шоу 30 чэрвеня на стадыёне “Дынама” будзе выкарыстаная тэхналогія дапоўненай рэальнасці і найноўшыя светлавыя і праекцыйныя эфекты, аналагічныя тым, якія глядачы бачылі на цырымоніі адкрыцця спаборніцтваў.

— Цырымонія закрыцця — гэта заўжды падвядзенне вынікаў, — адзначае рэжысёр-пастаноўшчык шоу Аляксей Сечанаў. — Вынікаў дзесяці спаборніцкіх дзён, якія былі напоўненыя не толькі захапленнем і радасцю перамог, але і слязамі расчаравання. Каля чатырох тысяч спартсменаў сабраліся ў Мінску, каб здзейсніць свае мары. І чыясьці мары насамрэч здзейсніліся, а хтосьці паставіў сабе новыя мэты, выканавшы работу над памылкамі.

Гэта будзе яскравае, маштабнае шоу, над якім працуе вялікая шматнацыянальная рэжысёрска-пастаноўчая група. Госці і глядачы цырымоніі змогуць прагарнуць яркі альбом успамінаў, яшчэ раз акунуцца ў атмасферу спаборніцтваў і адчуць тыя ж самыя эмоцыі, якія перажывалі спартсмены і іх трэнеры за апошні тыдзень.

Сярод музычных гасцей, якія выступяць заўтра на закрыцці II Еўрапейскіх гульні — народныя артысты Расіі і Украіны Мікалай Баскаў, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Аксана Волкава, а таксама такія гурты, як IOWA, J:Morc, Tesla Boy і “Лепрыконсы”.

Страта

Свет пакінуў Аркадзь Іваноўскі. Знакаміты беларускі музыкант, апошні гітарыст ансамбля “Песняры” пад кіраўніцтвам Уладзіміра Мулявіна. У жніўні ён збіраўся адзначыць 60-гадовы юбілей, аднак у панядзелак 24 чэрвеня загінуў падчас купання ў раце.

Апошні гітарыст мулявінскіх “Песняроў”

У 1996 годзе Аркадзь Іваноўскі прыйшоў у “Песняры”, і калі ў легендарным ансамблі здарыўся раскол і падзел на два калектывы, застаўся працаваць з Мулявіным. Але і да “Песняроў” гітарыст-віртуоз працаваў у славетных калектывах і са славетнымі артыстамі. Ён атрымаў дзве вы-

шэйшыя адукацыі — у Мінскім радыётэхнічным інстытуце і ў Мінскім інстытуце культуры. Яго музычны талент ацанілі ў ВІА “Тоніка” пад кіраўніцтвам Віктара Вуячыча, у ансамблі песні і танца Узброеных Сіл Беларусі, у Дзяржаўным канцэр-

тным аркестры Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга.

У пасляпесняроўскі перыяд Аркадзь Іваноўскі супрацоўнічаў са многімі калектывамі, іграў джаз у групе Vir Jazz Андрэя Славінскага, знайшоў сваё прызван-

не і ў якасці педагога — выкладаў на кафедры мастацкай творчасці і прадзюсарства Інстытута сучасных ведаў ім. А.М. Шырокава, дзе вёў курсы па аранжыроўцы музычных твораў, па камп’ютарных тэхналогіях у музыцы і гэтак далей. Студэнты на старонцы Аркадзя Іваноўскага ў сацсетках пішуць, што гэта быў цудоўны педагог і бліскучы музыкант, адзін з лепшых выкладчыкаў.

Рэдакцыя “К” смуткуе з прычыны смерці выдатнага музыканта і выказвае свае спачуванні родным і бліжнім Аркадзя Іваноўскага.

Дзяжурны па нумары

Адкрыццё саміх сябе?

Урачыстае адкрыццё II Еўрапейскіх гульні маглі бачыць не толькі тыя, хто сабраўся на стадыёне “Дынама”, але і шматлікія тэлеглядачы. А ўлічваючы, што цырымонія транслявалася на многія краіны, гэта была цудоўная магчымасць распавесці пра Беларусь усяму свету.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Якой жа паўстала наша краіна ў гэтай магутнай прэзентацыі? Рознай — але, што вельмі важна, з багатай уласнай мінуўшчынай і шматлікімі “перагукамі” з еўрапейскай даўняй. Былі сабраны самыя разнастайныя гістарычныя ніці, якія вялі нават да антычнасці.

Так, Беларусь была апошнім усходнім прытулкам Рэнэсансу, і пра антычнасць даведалася акурат у гэты час. Але многія нашы абрады і звычай дахрысціянскіх часоў маюць прамыя паралелі з язычніцтвам іншых народаў. Пра гэта нагадаў эфектны выезд Алены Ланской і Пятра Ялфімава. Звязанае з нашым Купаллем, тое з’яўленне вядомых салістаў адначасова асацыявалася з антычнай міфалогіяй. Або — паводле менавіта “карцінкі”, а не ўласна музыкі, — з пышнаю пастаноўкай барочнай оперы (тыя, дарэчы, часцяком ствараліся на міфалагічных сюжэтах).

Былі паралелі і з нашай батлейкай, пра якую нагадавалі роставыя лялькі з батлеечнымі рухамі і “тварамі”-маскамі. А на колькі яркім і запамінальным аказалася сумеснае выступленне завадатара “Троіцы” Івана Кірчука і маладой опернай салісткі Маргарыты Ляўчук, якая ўвасабляла маці, што распавядае дзецям старадаўняга падання! Змест тых балад можна было не пачуць (словы папраўдзе “глыталіся”) так, што зразумець хаця б штосьці бадай не ўяўлялася магчымым, а менавіта ўбачыць — як добра зладжаную тэатралізацыю.

Ужо праз гэты баладны складнік былі закрануты ўзоры не толькі сялянскага фальклору, але і багатай шляхецкай культуры. Вельмі важна, што перад глядачамі з’явіліся тыя асобы розных стагоддзяў, якія зрабілі вялізны ўнёсак у нацыянальную і сусветную гісторыю. Вядома, іх шэраг можна і трэба было пашырыць, згадаўшы тых жа Васіля Быкава

і Святлану Алексіевіч. Але ўражае ўжо сам падыход і тое, што Беларусь была паказана не толькі праз звычайны “лапці”.

Можна многа гаварыць пра разнастайныя спецэфекты, пра “электроннае вымярэнне” відовішча (каб убачыць шматлікія віртуальныя выявы, глядачы павінны былі спампаваць на свае смартфоны спецыяльнае прыкладанне). Але справа тут не адно ў тэхналогіях, але і ў самасвядомасці. У тым, як мы ўяўляем саміх сябе — і як пазіцыянуем.

Прыслёўе пра тое, што Беларусь — у цэнтры Еўропы, патрабуе не адно механічных паўтараў, бы нейкае магічнае заклінанне, а штодзённага пацвярджэння. І не толькі “для гасцей”, з разлікам на еўрапейскую супольнасць, якая сабралася на буйныя спартыўныя спаборніцтвы, але і для саміх сябе.

Такі падыход вымусіць звярнуць увагу грамадскасці не толькі на сучасныя эстрадныя падзеі — ад “Еўрабачання” да “Славянскага базару ў Віцебску”, але і на наша акадэмічнае мастацтва, якое насамрэч мае куды больш спраўдзеных сусветных заваёў, застаючыся больш вядомым знаўцам, чым шырокай аўдыторыі. Давайце гаварыцца не толькі сваёй старадаўняй гісторыяй, але і сучаснымі здабыткамі! Пэўна, менавіта гэтая выснова стала для мяне вельмі важным акцэнтам ва ўсёй урачыстай цырымоніі адкрыцця.

А яшчэ падумалася пра тое, што збегам абставін II Еўрапейскія гульні супалі па тэрмінах з XVI Міжнародным конкурсам імя Пятра Чайкоўскага. Ці шануем мы сваіх лаўрэатаў мінулых гадоў гэтага найпрэстыжнага творчага спаборніцтва так, як яго амерыканскага пераможца Вана Кліберна? Да прыкладу, піяніста Андрэя Панафэўнага, вялянчаліста Івана Карызна — і многіх іншых, хто ўслаўляе Беларусь сёння і зараз. Але, пэўна, гэта тэма ўжо для іншай размовы.

Набліжаецца 75-я гадавіна вызвалення Мінска ад нацысцкай акупацыі. У такія даты часцей гучаць згадкі пра тагачасныя падзеі і рэаліі. Больш увагі да сябе прыцягваюць мясціны, звязаныя з гісторыяй вайны — абеліскі з Вечным агнём, мемарыяльныя шылды, помнікі салдатам, партызанам і падпольшчыкам. Безумоўна, гэтыя месцы, належным чынам пазначаныя і занесеныя ў адпаведныя спісы, не застаюцца без увагі — тут з'яўляцца кветкі, сюды прыйдуць школьнікі ці работнікі прадпрыемстваў, якія апякуюцца тым ці іншым памятным знакам.

Але багата вакол нас і іншых слядоў вайны — непазначаных, і таму не такіх заўважных. Недасведчаны чалавек пройдзе міма і нават не задумаецца, што з тым ці іншым будынкам звязаная гераічная ці трагічная гісторыя. Жывых сведкаў з кожным годам усё меней, і захоўваць памяць усё цяжэй. Але такія незаўважныя сляды вайны ёсць, бадай, у кожным горадзе і нават вёсцы. Заклікаючы памятаць пра жахі акупацыі і радасць вызвалення, лагічна перадаючы паклапаціцца пра тыя месцы і будынкі, якія захоўваюць памяць аб днях вайны, з'яўляюцца яе нямымі сведкамі. І сведкі гэтыя могуць загаварыць — трэба толькі звярнуць на іх увагу.

Антон РУДАК

ПАМЯТЬ ПРА ЗНИШЧАНЫ ГОРАД

Сёння шмат дысцуюць пра тое, наколькі захаваўся забудова беларускіх гарадоў пасля вайны, і якія страты нанеслі ваенныя разбурэнні нашай архітэктурнай спадчыне. Ці не най-

1941-га нават у амерыканскую прэсу.

Так ці іначэй, немцы сцвярджалі, што Мінск улётку 1941 года быў знішчаны на 80 працэнтаў, а страты жыллага фонду ацэньваліся ім у 65 працэнтаў. А горад жа бамбілі і пасля 1941-га — савецкая авіяцыя штурмавала нямецкія ваенныя аб'екты ў акупаваным горадзе, а ў 1944-м потым немцы некалькі разоў рабілі налёты на ўжо

Будынак мінскага аэрапорта ў пасляваенныя гады.

Нямецкі дот на праспекце Пераможаў у 1980-я.

Сляды вайны на мірных вуліцах

кімі і зразумелымі, мацней крапаюць і уражаюць.

ВА ЎНІВЕРСІТЭЦЕ — ЛАЗАРЭТ

Гісторыя часам бліжэй, чым нам падаецца. Выходжу з рэдакцыі на сталічны праспект Незалежнасці. Побач — Дом друку, збудаваны ў 1935 годзе. Гэта тут падчас акупацыі дзейнічалі адразу некалькі груп падполля, адсюль выносілі шрыфты і фарбу для патаемных друкарняў

комплекс карпусоў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта. Будынкі збольшага палываеныя, але галоўны корпус паўстаў яшчэ да вайны, а пасля толькі рэканструяваўся. Менавіта ў ім у першыя дні акупацыі немцы адкрылі лазарэт для параненых савецкіх ваеннапалонных, якіх пасля накіроўвалі ў лагеры на здэскі і галодную смерць. У лазарэце адразу з'явіліся адны з першых у Мінску падпольныя гру-

знакі — на Кастрычніцкай вуліцы, дзе павесілі Валодзьку Шчарбацвіча, і ў скверы на Кастрычніцкай плошчы, дзе загінула яго маці Вольга. А зусім недалёка ад Аляксандраўскага сквера ў дварах затаіўся непрыйметны будынак, пра які ведаюць нават не ўсе каронныя мінчукі. Ягоны адрас — праспект Незалежнасці, 27А, але некалі гэта былі два дамы, якія стаялі шчыльна адзін ля аднаго на дарэвалюцыйнай яшчэ

БЕТОННЫЯ ГНЁЗДЫ, ШТО НЕ ўРАТАВАЛІ АКУПАЦЫЮ

Яшчэ адзін забыты след вайны ў самым цэнтры Мінска — таксама непаладка ад Кастрычніцкай плошчы, за Домам афіцэраў. Увосень 1944-га ў вызваленым горадзе на гэтым месцы зладзілі выставу трафейнай нямецкай зброі. Тут стаялі танкі, гарматы, самалёты, але бадай самым незвычайным

Дом друку падчас акупацыі. Ля правага краю здымка — нямецкія дрэва-земляныя ўмацаванні.

Выстаўка трафейнай нямецкай зброі за Домам афіцэраў, восень 1944 года.

мацней пацярпела сталіца — Мінск. Яшчэ ў першыя дні вайны немцы зруйнавалі "дывановымі" бамбардзіроўкамі цэлыя кварталы мураваных будынкаў у цэнтры горада, а пажары, якія пачаліся ад запальных бомб, знішчылі вялізныя прасторы драўлянай забудовы на левым беразе Свіслачы.

Пазней акупанты самі прыйшлі да высновы, што разбурэнні, нанесеныя іх авіяцыяй Мінску, былі празмернымі і неапраўданымі. Але афіцыйна нацысцкая прапаганда сваіх злчыстваў не прызнавала, і таму распаўсюджвала плёткі, нібыта горад спалілі пры адступленні "бальшавікі" — гэтыя "звесці" патрапілі ўвосень

вызвалены Мінск... Многія пашкоджаныя вайной будынкі зносілі ўжо ў пасляваенны час, бо лічылі, што прасцей збудавать нанова, чым аднаўляць старое.

Але ўсё-такі сляды даваеннай забудовы ў Мінску засталіся. І тым больш яны каштоўныя сёння — не ў апошняю чаргу акурят таму, што захоўваюць памяць пра ваенныя падзеі. Нават калі не на кожным такім будынку ёсць памятнае шылды, яны ствараюць разам з ваеннымі мемарыяламі адзінае асяроддзе памяці пра вайну ў гарадской прасторы, на іх звяртаюць увагу даследчыкі і экскурсаводы. Ля гэтых сцен гісторыі з успамінаў і падручнікаў ажываюць, робяцца больш асязальнымі, бліз-

і бланкі дакументаў, а часам тут жа, пад нагам у акупантаў, нават набіралі лістоўкі, якія заклікалі да барацьбы.

Насупраць Дома друку праз вуліцу Сурганава, у двары — будынак політэхнічнага каледжа, дзе падчас вайны размяшчаўся нямецкі механізаваны корпус, а побач — збудаваны захопнікамі бетонны дот. На супрацьлеглым баку праспекта — будынкі Акадэміі навук, узведзеныя да 1939 года: тут падчас акупацыі былі вайсковая частка і лазарэт, а побач — могілкі, дзе немцы хавалі сваіх салдат, якія знайшлі сабе смерць на нашай зямлі.

Пойдзем крыху далей па праспекце ў бок цэнтру — і вось перад намі

пы, якія дапамагалі салдатам уцячы і пазбегнуць лагераў.

На чале адной з іх стаяла Вольга Шчарбацвіч, у групу ўваходзілі таксама яе сястра і сын. Яны дапамагалі збегчы з лазарэта 18-ці савецкім афіцэрам. Але сярэд ваеннапалонных аказаўся здраднік, які выдаў падпольшчыкаў немцам. Сям'ю Шчарбацвічаў і іншых удзельнікаў групы павесілі 26 кастрычніка 1941 года — гэта было першае публічнае пакаранне смерцю ў акупаваным горадзе.

ТУТ ПАЧЫНАЛАСЯ МІНСКАЕ ПАППОЛЛЕ

На месцы гібелі патрыёткаў стаяць памятнаыя

вуліцы Юр'еўскай — яна ішла паралельна цяперашнім праспекту і Інтэрнацыянальнай вуліцы, ад сучасных Леніна да Янкі Купалы.

Акурат у адным з гэтых дамоў і жыла сям'я Шчарбацвічаў, тут хаваліся палонныя чырвонаармейцы перш чым выправіцца да партызан. Дзіўна, але сёння пра гэта тут нішто не нагадвае — няма нават мемарыяльнай шылды. А ў пачатку 2000-х дом пазбавіўся і статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці. Дужа шкада — бо будынак гэты, як бачым, мае багатую і гераічную гісторыю. Ён варты таго, каб і далей захоўваць памяць пра першыя старонкі змагання з захопнікамі ў сэрцы сталіцы.

эспанатам быў нямецкі дот. Неўзабаве выстава скончылася, тэхніку прыбралі, навокал збудавалі новыя дамы — а бункер так і застаўся ў двары на галоўным сталічным прапекце. Сёння яго можна пабачыць ля сцяны будынка з адрасам Карла Маркса, 43 — бетонная скрыня ледзь вызірае з зямлі.

Яшчэ восенню 1943 года акупанты пачалі будаваць у Мінску ўмацаванні, спадзючыся абараніцца ад наступу савецкай арміі. Бетонныя доты і бункеры дагэтуль стаяць у розных месцах горада — на праспекце Пераможаў ля будынка Міністэрства працы і сацыяльнай абароны, на беразе Свіслачы ля скрыжавання вуліц

Камуністычнай і Старажоўскай, у двары на скрыжаванні вуліц Кальварыйскай і Дразда, на вуліцы Чарнышэўскага... Гэтыя доты не дапамаглі акупантам — Мінск яны здалі ў ліпені 1944-га амаль без бою. На сценах умацаванай у нельга пабачыць такіх пашкоджанняў, як на дотах Мінскага умацаванага раёна, якія супрацьстаялі захопнікам у 1941-м.

І сёння гэтыя доты — напамін пра саманадзейнасць акупантаў і імклівае вызваленне горада. Пэўна, менавіта ў такой якасці яны і заслугоўваюць быць захаванымі.

ПЕРШЫЯ І АПОШНЯЯ БОМБЫ

Мінск амаль не зведаў вучливых баёў — напачатку вайны немцы імкліва яго захапілі, а напрыканцы акупацыі гэтак жа імкліва з яго ўцяклі. Асноўны ўрон гораду прычынены бамбардзіроўкамі. А галоўнай іх цэллю былі, вядома, аэрадромы і вакзалы — праціўнік перадусім імкнуўся паралізаваць рух па чыгуначцы і знішчыць саветскую авіяцыю. Пэўна, ні на адзін аб'ект у Мінску не было скінута столькі бомбаў, як на аэрапорт у раёне вуліцы Чкалава. Менавіта з атакі на яго і пачаліся бамбардзіроўкі горада — ужо на другі дзень вайны.

Потым, падчас акупацыі, там размяшчалася частка люфтвафэ — і іх бамбіла ўжо савецкая авіяцыя. А апошнія нямецкія налёты аэрапорт зведаў ужо пасля вызвалення горада, у ліпені 1944 года — і акурат тады бомба моцна пашкодзіла даваенны будынак аэравакзала, які мае цяперашні адрас вуліца Караткевіча, 9А.

На жаль, дом значна пацярпеў і быў перабудаваны, таму ў 2011 годзе, калі даваенная забудова вуліцы Караткевіча атрымала статус каштоўнасці, колішняму аэравакзалу такога гонару не дасталася. Але памяць пра ваеннае ліхалесце яго сцены захоўваць і сёння, калі навокал уздымаюцца шматпавярховыя гмахі новых жылых кварталў на месцы старога аэрапорта. Бомбы з часоў вайны падчас земляных работ тут знаходзілі ў нашыя дні. Апошняя такая знаходка адбылася сёлета 16 сакавіка на вуліцы Аэрадромнай.

З іх аб'ясноўжэннем даюць рады сапёры ды адпаведныя службы. А напалівак чакаюць і іншыя знаходкі, таксама непарушныя звязаныя з гісторыяй вайны — забытыя адрасы і месцы пакутаў, змагання і перамог. Адушкаць іх у цяперашнім гарадскім ландшафце часам складана, але яно таго варты.

Ці прыйдзе час для кнопкі ВУ?

Ці павінны сайты дзяржаўных устаноў, у тым ліку сферы культуры Беларусі, мець дзве версіі ды размяшчаць інфармацыю не толькі на рускай, але і на беларускай мовах? Як аказалася, на гэтае даволі простае, здавалася б, пытанне адназначнага адказу пакуль няма. Між тым, згодна з Паставай Савета Міністраў Беларусі ад 23 кастрычніка 2017 года № 797, з 1 студзеня гэтага года дзяржаўныя органы і арганізацыі абавязаны дубліраваць на дзвюх дзяржаўных мовах асноўную інфармацыю на сваіх афіцыйных сайтах.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

БЕЛАРУСКАЯ ЦІ ENGLISH?

Амаль усе сталічныя музеі-“флагманы” маюць не дзве, а тры моўныя версіі сваіх старонак у Сёцве — з разлікам на замежных турыстаў, якія карыстаюцца англійскай. У Нацыянальнага гістарычнага іх наогул чатыры — пра яго працу могуць пачытаць і тыя, хто звывы да кітайскіх іерогліфаў.

Прычым дзяржаўнае дзвюмоўе на сайтах буйных устаноў культуры Беларусі — справа даўная і, можна сказаць, традыцыйная. Напрыклад, як распавяла “К” загадчыца сектара інфармацыйнай падтрымкі інтэрнэт-партала Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алена Якавенка, на сайце nlb.by такі падыход практыкуецца ўжо з дзясятка гадоў. З таго часу практычна ўся інфармацыя, якая з’яўляецца на інфармацыйным партале галоўнай “кніжніцы” краіны, дубліруецца па-беларуску, па-руску і па-англійску. Высокі статус Нацыяналкі да гэтага шматмоўя проста абавязвае.

Іншая справа, што гэта дубліраванне прадугледжвае шматлікія рэсурсы. Прычым, не толькі фінансавыя, але і чалавечыя. Напрыклад, у Нацыянальнай бібліятэцы сёння ёсць цэлы штат супрацоўнікаў, якія аператыўна могуць перакладаць тэксты з беларускай на рускую ці англійскую і наадварот. Гэтыя ж супрацоўнікі пастаянна “сёрфяць” па сайтах СМІ ды інфармацыйных агенстваў, адшукваючы цікавосткі як бібліятэчнага, так і культурнага жыцця Беларусі і замежа. Ці ж могуць такімі высокакваліфіка-

ванымі спецыялістамі — і, да таго ж, у неабходнай колькасці — пахваліцца ў рэгіёнах? Пытанне, падаецца, рытарычнае.

Вось чаму, напрыклад, сайт Гомельскага палацава-паркавага ансамбля — нагадаю, адной з найбольш старых музейных устаноў Беларусі — мае сёння толькі рускую і англійскую версіі. Як адзначыла ў размове са мной дырэктар музея Аксана Торапава, у тыповым штатным раскладзе не прадугледжаны адзінкі перакладчыкаў для сайта. Таму беларускамоўнай версіі пакуль што ў іх няма.

Разам з тым, суразмоўца звярнула ўвагу на тое, што інфармацыя, якая размяшчаецца на рускамоўнай старонцы музея, часам бывае і па-беларуску. Акрамя таго, да канца года, па словах Аксаны Торапавай, плануецца мадэрнізацыя музейнага сайта, пасля чаго інфармацыю пра дзейнасць Гомельскага палацава-паркавага ансамбля можна будзе пачытаць не толькі па-руску ці па-англійску, але таксама і па-беларуску.

І яшчэ. Сёння, каб перайсці з рускай на англійскую (ці наадварот) версію музейнага сайта, наведвальніку трэба націснуць вывух сцяжка Вялікабрытаніі або Расійскай Федэрацыі. Між тым, руская ці англійская мовы з’яўляюцца дзяржаўнымі не толькі ў гэтых краінах, але і ў многіх іншых дзяржавах свету. Таму, як на мой погляд, варты было б замяніць сцягі гэтых краін на словы “РУС” і “ENG” (а пазней, пасля мадэрнізацыі, і на “БЕЛ”). Так было б і больш карэктна. Аксана Торапава з гэтай прапановай, да слова, пагадзілася. Што ж, будзем чакаць новай версіі сайта Гомельскага палацава-паркавага

ансамбля і спадзявацца, што ўсе хібы старой у ёй абавязкова будуць улічаны і выпраўлены.

МАДЭРНИЗАЦЫЯ НЕ ЗА ГАРАМІ?

З сайтамі бібліятэчных устаноў у абласных цэнтрах — падкрэслію, толькі ў абласных! — “моўных” пытанню на сёння практычна няма. Амаль усе гэтыя “кніжніцы” маюць як рускамоўныя, так і беларускамоўныя версіі сваіх інтэрнэт-старонак. Праўда, на сайце Віцебскай абласной бібліятэкі імя Леніна для пераходу на адпаведную мову таксама чамусьці трэба націснуць дзяржаўныя сцягі Беларусі, Расійскай Федэрацыі і Вялікабрытаніі — што, як ужо адзначалася, не зусім слушна.

А Магілёўская абласная бібліятэка імя таго ж самага прарадыра ўсіх народаў пакуль што беларускамоўнай версіі наогул не мае. Па словах дырэктара ўстановы Ілоны Сарокінай, яна абавязкова з’явіцца ў Сёцве да канца гэтага года — як таксама і версія інтэрнэт-старонкі для слабых на зрок людзей.

Што да раённых “кніжніц”, дык як з беларускай, так і з іншымі моўнымі версіямі тут усё зусім не так добра — калі не сказаць болей. Напрыклад, па словах той жа Ілоны Сарокінай, з 21 ЦБС Магілёўшчыны дзве сваіх сайтаў не маюць дасюль. Астатнія ж распрацаваны на рускай мове, але часам змяшчаюць інфармацыю таксама і па-беларуску.

Падобная бязрадасная сітуацыя назіраецца і ў іншых абласцях Беларусі. Скажам, няма сваіх беларускамоўных старонак у Кобрынскай ЦБС — як і ў Палаца культуры Кобрына. Зрэшты, начальнік аддзела культуры мясцовага

райвыканкама Надзея Жук запэўнівае, што беларускамоўныя старонкі гэтых устаноў неўзабаве ў інтэрнэце з’явіцца, бо працу над мадэрнізацыяй сайтаў плануе правесці на Кобрыншчыне самым бліжэйшым часам.

Таксама няма сваёй беларускамоўнай старонкі ў Сусветным павуціні і ў Пінскай гарадской цэнтральнай бібліятэцы. Як кажа дырэктар Пінскай гарадской ЦБС Дзіна Лагодзі, яны толькі нядаўна абнавілі сайт, які запрацаваў у новым фармаце з гэтага месяца, таму ўводзіць беларускую мову бліжэйшым часам не плануецца.

Між тым, для горада, які сёлета, нагадаю, з’яўляецца Культурнай сталіцай Беларусі, можна варты было б падумаць не толькі пра беларускамоўную, але і англамоўную старонкі ў Інтэрнэце. Як-нікак, а замежныя госці сюды завітваюць рэгулярна. Хоць бы на тыя ці іншыя буйныя культурныя імпрэзы, якіх сёлета ў Пінску ладзіцца не адзін дзясятка. У тым ліку, дзрэчы, — і ў бібліятэчнай сферы.

Да таго ж, у мясцовых бібліятэкараў ёсць перадавачымае крэатыўны прыклад калег з Пінскай раённай бібліятэкі імя Яўгеніі Янішчыц. Іхні сайт, як расказаў дырэктар установы Алена Антасюк, мае магчымасць перакладу інфармацыі на дзясятка моў свету, уключаючы і беларускую. Чаму б такім самым чынам не зрабіць і ў гарадской бібліятэцы сталіцы Заходняга Палесся? Тым больш, значных фінансавых укладанняў гэта не запатрабуе. А імя бібліятэкі як культурнага цэнтра горада гэтая невядліма мадэрнізацыя ўдзельна на новы, больш высокі ўзровень.

ПРЫМУС ЦІ НЕ ПРЫМУС?

Як бачна, сітуацыя з беларускамоўнымі і іншымі старонкамі сайтаў устаноў культуры, асабліва ў рэгіёнах, пакідае жадаць лепшага.

— Але тут нічога не паробіш — прымусіць рабіць падобныя старонкі, у прыватнасці, на замежных мовах, мы нікога не можам, — патлумачыла “К” начальнік галоўнага ўпраўлення культуры і аналітычнай работы — начальнік ўпраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Задзяркоўская. — Не сакрэт, што вырашэнне гэтага пытання часцяком упіраецца ў наяўнасць або адсутнасць неабходных фінансавых сродкаў, у тэхнічныя магчымасці ўстаноў культуры і гэтак далей.

Таму, кажа суразмоўца, некаторыя ўстановы сёння гэтую справу робяць, а іншыя пакуль адкладаюць яе на будучыню.

— Абнаўленне і мадэрнізацыя сайтаў адбываецца за кошт дзяржаўных сродкаў, якія выдаткоўваюцца на ўтрыманне бібліятэк, — нагадае Наталля Задзяркоўская. — Таксама гэтую справу можна рабіць і за кошт пазабюджэтных сродкаў. Але ж, натуральна, гэта адбываецца па жаданні кіраўніка той ці іншай установы культуры Беларусі.

Як лічыць Наталля Задзяркоўская, паступова шматмоўных сайтаў устаноў культуры на прасторах інтэрнэту будзе становіцца ўсё болей. І для гэтага ёсць шэраг аб’ектыўных прычын.

— Наяўнасць старо-нак на дзяржаўных і замежных мовах станюча ўплывае на імідж той ці іншай установы культуры, паказвае, ці жыве яна згодна з сённяшнім днём, — мяркуе прадстаўнік Міністэрства культуры Беларусі. — Ды і II Еўрапейскія гульні, што цяпер з поспехам праходзяць у Беларусі, іншыя буйныя міжнародныя мерапрыемствы, якія ладзіцца і будучы ладзіцца ў нашай краіне, яскрава дэманструюць усім, што важная інфармацыя, якая змяшчаецца ў інтэрнэце, павінна быць не толькі на дзяржаўных мовах Беларусі, але і замежных — напрыклад, англійскай, кітайскай і гэтак далей. Паступова, як я бачу, усё да гэтага ідзе і менавіта так калі-небудзь і будзе. Але ж, натуральна, на ўсё патрэбны час.

Непрымітыўныя пытанні “Прымітываў”

Апошнім часам імя Алены Кіш гучыць усё часцей. Выйшла прывесчаная мастачка дакументальная стужка. Казачныя ільвы з яе маляванак ужо становяцца сувенірамі. Выдаюцца календары і альбомы з рэпрадукцыямі дываной, якія самавучка са Случчыны рабіла ў 1930 — 1940-я гады падчас вандравак па навакольных вёсках, каб зарабіць сабе на жыццё. Урэшце, да гісторыі жыцця адной з самых загадкавых асоб у гісторыі беларускага мастацтва звярнуліся і ў тэатры — 27 чэрвеня ў сталічным культурным хабе Ok16 адбылася прэм’ера спектакля “Прымітывы”.

У спектаклі задзейнічаны толькі адзін акцёр — Аляксандр Малчаню.

— Праца над праектам пачалася два гады таму. Яго ініцыятарам была мастачка Ганна Балаш, а ўжо ад яе ідэі аштупхнуліся аўтар п’есы Аляксей Андрэеў і я, — распавядае рэжысёр Аляксандр Марчанка. — Насамрэч падзей, звязаных з іменем Алены Кіш, становіцца ўсё больш. Хаця нават два гады таму сітуацыя была крыху іншай. Так, Уладзімір Басалыга “адкрыў” для грамадства мастачку яшчэ ў 1970-я гады, але і да гэтай пары, нягледзячы на ўсю цікавасць да яе работ, убачыць іх не так і проста, нават калі спецыяльна паехаць у Заслаўскі музей, дзе захоўваецца большасць дываной. Ну вось адкрылі яе, заняла яна сваё пачэснае месца ў энцыклапедыі, ужо нават пайшла ў народ праз сувеніры, праз пераасэнсаванне яе сюжэтаў у нейкіх іншых творах... Але яе самой па-ранейшаму нібы няма. З гэтай думкі ўсё пачыналася. І пра гэта мы і расказваем.

Прэм’ера — чарговая падзея ў межах вялікага асветніцкага праекта “Тэатр. Адукацыя. Кіно”, які ладзіцца Цэнтрам візуальных і выканальніцкіх мастацтваў “Арт Карпа-

рэйшн” цягам апошняга года. Таму стваральнікі спектакля падкрэсліваюць, што пастаноўка — гэта і сцэнічнае даследаванне, і запрашэнне ўсім ахвотным далучыцца да публічнай дыскусіі, кім з’яўляецца Алена Кіш нам, глядачам, сёння.

— Гэтаксама, як і большасць сучаснікаў, я не быў добра знаёмы з гісторыяй яе жыцця, пакуль мы не пачалі працаваць над спектаклем, — кажа Аляксандр Марчанка. — Для мяне гэта далёка не першая спроба паразважаць пра ідэяльнасць сучаснага беларуса тэатральнымі сродкамі. Мне цікава, як у свядомасці людзей існуе ўсё тое, што мы можам назваць сваёй спадчынай. Яно ўвогуле ёсць — ці няма? Мы неяк з гэтым абходзімся? І калі так, то якім чынам? То бок, гэта гісторыя, канечне, пра адносіны да Алены Кіш мяне і любога звычайнага чалавека, а не толькі пра яе само.

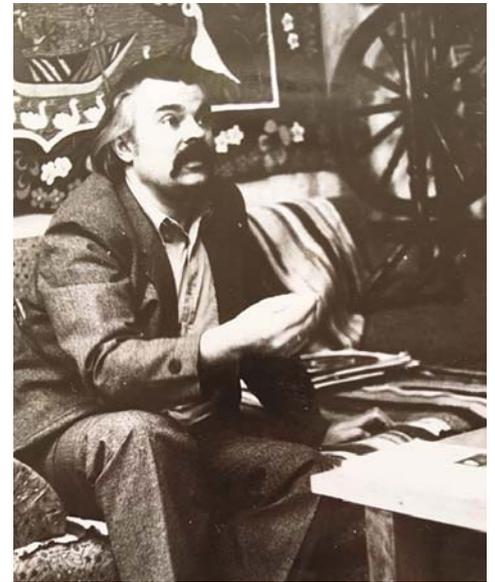
У той самы час, спектакль апісвае гісторыю жыцця мастачкі, абалпіраючыся на тую звесткі і сведчанні, якія ўдалося адшукаць падчас працы над праектам.

— Перш-наперш, натуральна, мы пайшлі да Уладзіміра Басалыгі, бо ён адкрыў імя Алены Кіш, — расказвае рэжысёр. — У размове з ім прагучала прапанова з’ездзіць у Грозава, дзе яна пахаваная. Мы з’ездзілі. Там у школе ёсць музей, у якім захоўваецца дзённік аднавяскоўца Кіш — Рыгора Гардзея. Ён жыві з ёй у адзін час і апісваў літаральна кожны свой дзень. Там няма ніводнага слова менавіта пра мастачку, але ёсць падрабязны апавед пра побыт таго часу — 1930-я гады. Хто такі Рыгор Гардзея? На момант выдання дзённіка яму не было яшчэ і 20 гадоў. Ён сельскі хлопчык, які ходзіў у народ на сходы, прывесчаныя пытаннем калектывізацыі, працуе ў агародзе, пасвіць коней, сферажэ свіраны, марыць пра каханне. А пры гэтым назірае за жыццём вёскі, па якой ужо ездзяць асобы з выселенцамі. І менавіта на такім фоне з’яўляюцца вядомыя нам дываны.

Спецыяльна да прэм’еры былі запісаны і каментарыі Сяргея Харэўскага і Таццяны Бембель, якія выказваюць сваё меркаванне пра творчасць Алены Кіш з пункту гледжання мастацтвазнаўства. Стваральнікі спектакля таксама звярнуліся да людзей розных прафесій, якія так ці інакш маглі сутыкнуцца з гісторыяй мастачкі (гісторыкаў, філосафаў, культуролагаў...) з пытаннем, што яны чакаюць убачыць на сцэне. Гэты зрэз разважанню прысутнічае ў пастаноўцы — у аўдыёфармаце. А вось рэпрадукцыйны дый увогуле выкарыстання пазнавальных вобразаў ці колераў з дываной Алены Кіш чакаць не варта.

— Гэта спроба пераасэнсаваць гісторыю мастачкі, каб алказаць на пытанне, хто яна для нас сёння, — разважае Аляксандр Марчанка. — Бо мы ўвогуле жывём у такі час, калі пераасэнсоўваюцца шматлікія рэчы з мінулага. Сёння мы змяшчам Кіш на хусткі — цудоўна. Змяшчам на кубкі — цудоўна. Калі ты разглядаеш яе маляванкі, табе хочацца ўзяць іх сабе напамінь. Але ці ўзнікае ў гэты момант адчуванне нейкай сувязі: вось Алена Кіш і вось я, беларус, які жыве ў сваім часе? Урэшце, па вялікім рахунку, галоўная наша задача — неж паспрыць таму, каб кожны ахвотны калісьці атрымаў магчымасць трапіць у той ці іншы музей і убачыць у экспазіцыі ўсе яе дываны, набрынялыя дзівоснай энергіяй.

Упершыню пра Алену Кіш загаварылі ў 1970-я гады, дзякуючы высілкам славутага беларускага графіка і земляка мастачкі Уладзіміра БАСАЛЫГІ: ён шукаў яе сваякоў, збіраў і рэстаўраваў дываны, ладзіў першыя выставы. Чаму яму з дзяцінства сніліся львы, а найлепшым падарункам на вяселле магла стаць толькі маляванка, на старонка “К” распавядае сам мастак.

Уладзімір Басалыга ў сваёй майстэрні на вуліцы Першамайскай.

“ЯШЧЭ НЕ ВЕДАЎ, ШТО ГЭТА ТВОРЫ МАСТАЦТВА”

— Маё дзяцінства праходзіла пад яе дыванамі, — кажа Уладзімір Самоілавіч. — Я родам са Случчыны, як і Алена Кіш. Мой бацька загінуў напрыканцы вайны (мастак нарадзіўся ў 1940 годзе — “К”), таму мама гаварыла нас траіх сама — маю сястру Ніну, брата Міхася і мяне. На лета адпраўляла на вёску да бабулі з дзядулем, бо ў іх і малако, і сыр, і хлеб — было чым падсілкавацца. І вось там, у Забалаці, я ўпершыню і убачыў тэя дываны — адзін вёсёў у хаце над ложкам, а другі — у сенцах. Як цяпер памятаю: кладуся спаць і разглядаю, а ўсё такое каларовае! Ці забягаю ў сенцы — а там жа адразу цёмна, ніякіх лямпачак — і гэты дыван бышчам зіхаціць.

То бок, першае, з чым я хоцькі-няхочкі сутыкаўся,

калі прыходзіў з вуліцы дадому ці працянаўся — гэта творы Алены Кіш. Толькі тады я быў яшчэ маленькім хлопчыкам і нават не ведаў, што перада мною менавіта творы мастацтва. Хаця, канечне, цікавіўся, што гэта і адкуль. Цётка Варвара мне расказала: раней па вёсках хазіла жанчына і дзе за мех бульбы, а дзе за якія іншыя харчы малявала дываны. Па адным — два такіх вёселі і ў хатах усіх нашых цётка.

Потым, гадоў у сем — восем, я трапіў “у рукі” аднаго мастака — Уладзіміра Сцяпанавіча Садзіна, які адкрыў у слупкім Доме піянераў гурток малявання. Займаўся там гадоў да 13 — 14. За гэты час я ўжо чамусьці навучыўся, нешта пачаў разумець пра мастацтва і вызначыўся з прафесіяй — у хуткім часе паступіў у вучылішча, затым у інстытут, які скончыў у 1967-м. Цяпер нават не магу дакладна сказаць,

Галерэя

У вёсцы Чарэя Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці.

Феерыя і любоў да жыцця

Казачны свет, створаны Аленай Кіш каля 80 гадоў таму, цікавіць ды натхняе і твораў сучаснасці. Узімку мастак Максім Осіпаў прадставіў у сталіцы серыю жывапісных работ “Отсебятина”, аанасуючы яе так: “Алена Кіш і шэраг іншых вялікіх аўтараў сталі інструментам, а “маляванкі” — формай апаведу, які вывальвае на пацеху публікі мае страхі, дасягненні і комплексы”. А ў маі на адным з будынкаў у вёсцы Чарэя Максім стварыў яшчэ і “першы ў краіне мурал у жанры маляванага дывана”, як ён сам жартуе. Неўзабаве падобны роспіс з’явіўся і ў Маладзечне. Аўтар распавёў “К”, чаму маляваныя дываны — гэта феерычна.

Некалькі гадоў таму Максім убачыў у Заслаўскім музеі работы Алены Кіш, набыў там сабе альбом “Маляваныя дываны”. Зацікавіўся. Паглядзеў дакументальны фільм Галіны Адамовіч

“Маляваны рай”. Каб убачыць творы на свае вочы, наведаў выставу, што ладзілася ў 2013 годзе ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага ў Мінску. І, што называецца, падсеў.

— Маляваныя дываны — гэта феерычны, але пры гэтым слаба даследаваны від нацыянальнага мастацтва, — лічыць Максім. — Уявіце: у перыяд войнаў, голаду, калектывізацыі і рэпрэсій людзі з дапамогай гэтых дзівных падробак пад сапраўдыя дываны ці нават габелены эстэтызавалі асяродак свайго пражывання. За вядоў бульбы набывалі зусім не практычную рэч, якая, аднак, нагадала ім пра неабходнасць марыць, кахаць і заставацца чалавекам. Маляваныя дываны — гэта найперш пра любоў да жыцця насуперак усяму.

Фота з асібістага архіва Максіма Осіпава

“Той леў мне нават сніўся”

якім чынам і калі дайшло да мяне, што гэта ж таксама мастачка была — тая жанчына, якая дываны рабіла. Спачатку мне проста яны падабіліся: прыдумаць такога льва не так лёгка, каб і хацеў. Я ж спрабаваў. Намалюваць штосьці, а далей не ідзе. Паглядзіце, які ён на дыване, а самому паўтарыць немагчыма. Той леў мне нават сніўся.

“ШТО ТЫ НАДУМАЎ? ЗБІРАеш АНУЧЫ СТАРЫЯ”

— Гэта ўжо нашмат пазней я зразумеў, што ўсё гэта рабіла таленавітая асоба са сваёй бліскучай выяўленчай мовай. А першым часам я проста з цікаўнасці распяваў тую ж цётку Варвару: як звалі мастачку, дзе яна жыла. Маці парала звярнуцца ў царкву, дзе служыў брат Алены Кіш. Там мне далі адрас, толькі яго ўжо не было ў жывых. Затое яго жонка тое-сёе мне распавяла, падказала, у якіх вёсках можна яшчэ папытацца. Аказалася, што ў многіх хатах дываны захаваўся.

Пачаў ездзіць і па сваіх сваяках. Цётка Ганна казала: “Што гэта ты сабе надумаў? Збіраеш анучы старыя. — Цётхуна, вось будзе ў мяне вяселле, і калі закахаш зрабіць мне падарунак, калі ласка, аддай гэтыя дываны. — А ты возьмеш? — З задавальненнем. — Я запамню. Толькі бяры добрую дзеўку — і атрымаеш”. Ну і атрымаў жа.

Пачаў іх збіраць далей. Не ўсе згаджаліся аддаваць. Адна жанчына, ужо ва ўзросце, сказала: “Г мне варта іншым разам на нешта прыгожае глянуць”. Мяне ажно скаланула. Я лічыў, што больш ніхто не бачыць гэтага характа. Але вось таксама чалавек — поле, буракі... — тымі маляванкамі захоплены. Хаця ў іншых людзей дыван карову ад свінней у хляве адгароджваў.

Усяго назбіраў я 12 дываноў. Яны гадоў 20 да таго

часу ўжо правіселі і страцілі свой першапачатковы колер, але былі яшчэ “жывыя”. Мая жонка Валянціна дапамагала мне іх рэстаўраваць — большасць жа латанія-пералатанія былі, а яна мадэльер, зрабіла ўсё па-людску. Я сам абнавіў фарбу.

“БЫЛО СТРАШНА, ШТО НАС НЕ ЗРАЗУМЕЮЦЬ”

— Яшчэ ў інстытуце пазнаёміўся з мастаком Аляксеем Марачкіным, мы раз-

спех, нам казалі: маўляў, як так — знайшлі, дык чаму маўчалі? А я як не маўчаць, калі спачатку ганьбаванне ды нават зайздрасць ішлі ад некаторых мастакоў — чаму ж гэта менавіта я ўбачыў і адкрыў тую Кіш.

А можна ж было і сапраўды міма прайсці, бо ў гады майго маленства ўжо новая мода пайшла — на шыротах маляваць, якіх было поўна на рынку ў Слуцку. Паўсюль вывешвалі тых дзвючат з букетамі ды лодкі з паненкамі, а маляванья дываны ўжо адышлі. Толькі

дзяцінства, але ніхто на тое не звяртаў увагу — абы дзвюч не плакала. Пасталеўшы, не кінула гэты занятак. Не ведаю, чым гэта можна растлумачыць, але жанчыну зачаравала маляванне, і яна, узяўшы торбу ды нейкія прымітыўныя фарбы, пайшла ў людзі. Забалаць, Прощчыцы, Радзішча, Бокшыцы, Васілінікі — гэта ўсё вёскі вакол Слуцка, па якіх яна хадзіла і прапаноўвала маляваць дываны для хат. Але ў людзей тады былі зусім іншыя клопаты: трэба працаваць, трэба штосьці

скіх кушчак”. Калі яна ў адной хаце намалявала дзеву на водах, то ўжо, канечне, і ў іншых прасілі ў яе такую ж самую прыгажосць. Але Алена не любіла паўтарыцца, казала: “Можа, я вам што лепшае намалюю?” Гэта бачна нават па захаваных дыванах. Нават калі сюжэты на іх адны і тыя ж, то ўсё адно ўвасобленыя яны па-рознаму, іншымі фарбамі.

На адзін дыван у яе сыходзіла два — тры дні. Але яна рабіла так на двары ці ў хаце расіягвала халсіну,

“ЯШЧЭ НЕВЯДОМА, КАМУ З НАС БОЛЕЙ ПАШАНЦАВАЛА”

— Увогуле, цяжка штосьці дакладна сказаць пра яе жыццё. Калі я распяваў потым вяскоўцаў ці сваякоў, не ўсе пагаджаліся пра яе гаварыць. Яшчэ з настаўнікам можна было гаварыць ці з якім адукаваным міліцыянерам. А так: “Што ты прыбіўся да гэтай вар’яткі? Вось мастачку знайшоў. Ну птушку намалявала...” Дый і сама Кіш, пэўна, нават не ведала, што яна мастачка. А я лічу гэта дарам Божым... Гэта і маё шчасце, і яе, што лёс нас сутыкнуў. Так адбылося невыпадкова. Я ж мог прайсці міма. Цёткі маглі не захаваць дываны. А ўсё супала такім чынам, што... Яшчэ невядома, каму з нас болей пашанцавала — мне ці ёй.

Карацей, з часам пра Алену Кіш загаварылі. Яе імя з’явілася ў энцыклапедычным слоўніку. Потым я паехаў у Югаславію і наведаў музей ініцыяна мастацтва. Там акурат збіраўся выпускаць даведнік. Аднапраўі некалькі фотаздымкаў з дыванамі Кіш — імі зацікавіліся і ўключылі ў альбом, які потым абышоў увесь свет. Напрыклад, Грузію там прадстаўляў Ніко Пірасмані, Украіну — Марыя Прымачэнка, а Беларусь — Алена Кіш. Гэта быў мой поспех, і мяне ўжо ніхто больш не чапаў. Далей я хацеў выпускаць кнігу, таму напачатку 1990-х прадаў 12 дываноў Заслаўскаму музею. Але з-за дэвальвацыі грошай не хапіла нават на паперу. Потым мне ўдалося ўключыць маю Алену ў нейкія выданні, але кнігу пра яе ў сваім разуменні я яшчэ не выдаў, хаця не пакадаю налізею зрабіць гэта. Толькі б спонсара знайсці.

Падрывтавала
Вераніка МОЛАКАВА

Уладзімір Басалыга. “Дзівосны свет Алены Кіш. І сонечнае святло яе мастацтва”.

“Дзева на водах”, 1930 — 1940-я.

ам вандравалі па Беларусі. Ён таксама збіраў дываны, шукаў работы Язэпа Драздовіча. З намі ездзіў яшчэ адзін аматар народнага мастацтва — Яўген Кулік.

Мы разумелі: трэба тры дываны паказаць, зрабіць выставу. Але было страшна, што нас не зразумеюць, бо ўжо і так казалі, што мы не тым займаемся — нейкімі качкамі ды лебедзямі. Але я ўжо сам адчуваў: рабілі штосьці сур’ёзнае, на што варта траціць час. І мы арганізавалі выставу ў Палацы мастацтва (Першая Рэспубліканская выстава народных маляваных дываноў у 1978 годзе — “К”). Сталі прыходзіць людзі і пытацца — што, адкуль, чаму. Канешне, творы дзівілі — ну дзе Алена Кіш магла бачыць львоў ці жырафаў, якіх малявала? Выстава мела по-

ў Алены Кіш былі свае лодкі, свае паненкі, усё сваё — яна не падраблялася ні пад каго.

І пасля выставы стала зразумела, што гэта адчуваю не толькі я. Пачалася работа, якая ўслаўляла маю Алену — размовы з мастацтвазнаўцамі, мастакамі, дырэктарамі музеяў, якім я тлумачыў сваю пазіцыю. Я распукаў яе сваякоў, каб здабыць нейкія звесткі пра жыццё мастачкі.

“МОЖА, Я ВАМ ШТО ЛЕПШАЕ НАМАЛЮЮ?”

— Алена нарадзілася ў пасёлку Раманава, які потым перайменавалі ў Леніна. Яна жыла там з бацькам і вялікай сям’ёй — пасля брата была старэйшай з шасці сясцёр. Малявала з

пасадзіць і вырасціць, каб есці, выгадаваць дзяцей. А пра тое, каб мець у хаце нейкі дыван прыгожы, у 1930 — 1940-я гады мала хто задумваўся.

Алена бралася за розную работу. Дзесьці і плот фарбавала, а дзесьці і дываны ў яе бралі. Дамаўлялася з гаспадарамі, што будзе ў іх жыць, пакуль не скончыць працу. Грошы рэдка хто мог заплаціць. Разлічаліся тым, што было — бульба, капуста, буракі. Бацька ці брат прыязджалі на возе і забіраў усё гэта. Такім чынам яна зарабляла і дапамагала сваёй сям’і.

Яна не мела ніякага трафарэту, малявала тое, што на душу ляжа. Тэм пяць — шэсць у яе было, якія яна сама называла “Дзева на водах”, “Рай”, “Русалкі”, “Ліст да каханана”, “У рай-

якую ёй шлі з трох саматканых палос. Забівала цвічкі ў зямлю ў кожным з куточкаў. Малявала хімічным алоўкам, апырквала палатно вадзіччай і потым ужо расфарбоўвала. Выкарыстоўвала некалькі колераў — жоўты, блакітны, чырвоны, чорны, белы, аранжавы таксама.

Асаблівы попыт яе работы займелі па сканчэнні вайны. Многім маладым дзвючатам пра каханне можна было толькі марыць: шмат хлопцаў загінула. Таму іх захапілі Аленыны сюжэты. Так мастачка і зарабляла, пакуль не скончыла сваё жыццё ў мястэчку Грозава, дзе яе малодшая сестра Ніна мела хату. Легенда хадзіла такая, што Алена ўтапілася ў рэчыцы. Але я не магу сцвярджаць, праўда гэта ці не.

3 серыі “Отсебятіна”.

Лета — з балетам, Каляды — з операй. Да гэтай няхітрай формулы меламаны ўжо прывычаліся. Але сёлетні фестываль “Балетнае лета”, традыцыйна зладжаны Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатрам Беларусі, ужо ў шосты раз меў дадатковыя асаблівасці.

Надзяжа БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

“Доўгі калядны абед”.

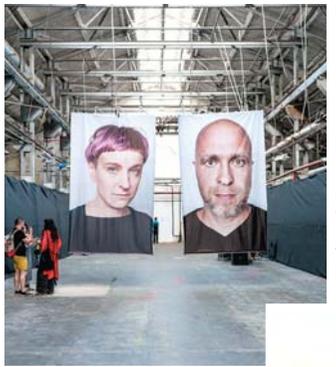
прашываючы знаходкі шведскага балетмайстра Матса Эка, становяцца выбуховымі кульмінацыямі.

Пасануюкі Паклітару заўжды вабяць харэаграфічным прыдумкам, якіх на адзінку часу ва ўсіх тры спектаклях ажно “зашкальвае”. Можна колькі задоўга кпіць, што воль тут, маўляў, “кріпільныя ступні”, а воль тут — так званы “паўзюжак” з народнага танца ды іншыя шытаты. Гэта амаль як абмяняваць у запаленых на той падставе, што ўсе выкарыстаны ў гэтых слоўнах надобна выдомы і ўжо “дзесьці сустракаліся”. Словы — тыя ж, які і праслаўтыя сем нот з музыкі. А складзеныя з

Цвіль крэатыўнага класа

Калі ўваходзіш у вялізную прастору былога заводскага цэха, цябе сустракаюць два вялізныя банеры з выявамі аўтарытаў мастацтва. Глядач ідзе насустрэч мастакам, чый позірк скіраваны наўпрост на яго. У размаітай палітры падаеў фестывалю “Арт-Мінск” выстава Антаніны Слабодзкавай і Міхаіла Гуліна стала доказам таго, што сучаснае мастацтва з’яўляецца не толькі патрабаваннем да сябе ўвагі, але і прываблівае ды падбацра.

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ / Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

Пачатак выставы.

Інсталляцыя Антаніны Слабодзкавай “На белым лепш за ўсё бачны бруд”.

Перформанс Міхаіла Гуліна “Сацыяльная роля”.

кавія зменіў у яго абліччы фікаваліся на фота і відэа. Пасля ўласнага пераўвасобавлення зрабіў падобны жэст ён прапанаваў усім прысутным. І ахвотна зацікавіўся.

Куды сыходзіць той клас, які прапанаваў у вялізных індустрыяльных гмахах і курацару. Сапраўднага акрышты не хапала. Але нарэшце яго зарылыся. Выстава Антаніны Слабодзкавай і Міхаіла Гуліна, які прадуе ў прастору культуры хаба Ок16, прыйшлася дасюльнасці і гледзю. Праца з месцам, інтэрактыў, глыбокі мэзэдэды да абяанне самаўвасобавлення — імя відавочна, неабавязка дылодз з публікай, — усё справадала такім чынам, што сinya адчуваннямі ў дачыненні да сонтэмпарау арт распаляў і паветры ты самых былых заведскіх ігзаў, што ператварыліся ў выставачную гледзю.

Аднак прычым палітэстатэрыя пачыналася вайшай пакарной службай, калі я прыйшла прапанаваў Міхаіла Гуліна стаць на некалькі хвілін заведскім дзівячым.

Узвучыў у рукі жыццёвы молот, абраў прыйшоўшы ўзвучыць пра фізічную падырыў рабочым — колькі ж гэта трэба сіл, каб махнуць ім вострым пагані? А калі болей? Якая ўтліва рэалізацыя, але мне прыйшоўшы металы амерыканскіх мастакоў з іх іроніяй і апрабаванай усюга. Я прытрымліваюся падобных метадаў”.

“Сацьчыя ЗА ЗМЕНАМІ”

Рухом далей — у залу, дзе размяшчаны прэект Антаніны Слабодзкавай

Слабодзкавай “На белым лепш за ўсё бачны бруд” выстаўляўся на Уроцлаўскім музеі сучаснага мастацтва. Тут, у сенах Ок16, ён атрымаў дапамогу вагу і лакальным кантэкст.

У гэтым плане асабіста ішкава было пацуж лекцыю архітэктара Георгія Заборскага, прымеркаваную да выставы. Ён разглядаў “мастакі захоп” прасторы Ок16 з бялізнага ракурсу, знаходзіўшы цалкам нечаканы паралель паміж крэатыўным класам і грыбамі. Апошняя, як вядома, з’яўляюцца на аджыхлы сваё арганічным фармам, ствараючы на “закінутых тэрыторыях” новыя праваны жыцця.

“Што, калі мы і сьць тыя самыя грыбы-намады, якія з’явіліся на завале, акрыштываючы для яго новы этап жыцця?” — выказуе задагку архітэктар.

Разважваючы ў такіх катэгорыях, Антаніна Слабодзкава і Міхаіла Гуліна зрабілі з закнінутым завалом тое, што наўваду, даўно хадзела. Яны прыйшлі ў іх “грыбковы” — прыйшлінык сучаснага мастацтва. Сутэрэра адбілася мастакі, гледчы і новая прастора шалкам нечакана, але плёна якіхці сібе ў новай асяці, акрыштываючы новыя спосабы ўзаемадзейнасьці. Птуна, гэта і можна бачыць пераабавіліся называць сацыяльнай ролю мастацтва.

Балет “на вырасць” Паклітару

“Уверх па рацэ”.

“Спячая прыгажуня”.

двухактова “Спячая прыгажуня”, якую ён пачаў паказваць на Міксітарым фестывалі сучаснай харэаграфіі ў Швешку, і вечар аднаактоўнак (“Уверх па рацэ”) па матывах “Загалавыя гісторыі Бенджаміна Батана” і “Доўгі калядны абед” наводзе аднайменнай амерыканскай кіраўніка тэатра Валюціна Елізар’ева. Раду не парывае сувязь з Беларуссю. Але з тых часоў, які ён апрабаван, у сусветнае “самастойнае плаванне”, гэта было самай, бадай, шырокай і разнастайнай панарамы яго творчасці:

дэжавічэны сэнсы, але і тым, якімі выразнымі срокамі казаву на зрабленне. Можна колькі задоўга дымантаваць, што Чайкоўскі, маўляў, пераклудзі быў у труне, але хрстаматыліна вядомая музыка яго “Спячай прыгажуня” зайрала новымі фарбамі і адценнямі. Не ад нейкай неверагоднай інтэрпрэтацыі, а праз новую драматургію і новыя спытненні з відэаагратам. У адноснае да выкарыстання гэтакі Паклітару дазваляе сабе ніколі не быць за тое, што робіць сёння рэжы-

сёры драмы ці тэатра лялек: скорачвае гэжыставу аснову, пераставіла пераасобавівае яе часткі, перадае ролілікі ў дзіўным выпадку, музыку іншым пераэамакам, далучае некаторыя новыя фрагменты. І анованьва гэта трэба не па колькасці ўнесенах змен, дрыхуючы над кожным нотай, а па мастацкім выніку.

Ён, між іншым, аказвае сinya надзіва гарманічным: харэаграфія ў адноснае да музыкі нігдзе не “фальшывіць”, траіліе акурат “у такт”, але шукае (галоўнае — знаходзіць) новыя з ёй “кан-

іх сказы, думкі — шалкам аповольнай пільны Струнага квартэта Аляксандра Роліна, і імклівай румомасці “Пора год” Антоніна Вялікаў ў згаданых аднаактоўках. Не менш гарманічным аказвае сinya далучэнне натуральных гукаў наваколнага свету, уласна не толькі тэатру, але і сучаснай музыцы, а таксама моманты шпільны, якія,

валыны асветніцкі напрамак! Бо мы пазнаемліліся з операй, якую Станіслаў Манюшко напісаў яшчэ да свайго ах’п’эндэма. Шпярэшняя бацька, зразумела, не заключілаў дамоу на будучае высьлеце сваіх немаўлятаў, але часта вызначнаюць за сваіх дзяткаў інакш — іх будучую прафесію.

Некелькі гадоў таму гэтаму оперу паказвалі на сцене Палады культуры прафасюнаў, якілі на гатэроў у абласныя цэнтры. Але з тады яе не бачыць, і падобнае тады іцтэр, пра невялікіх абста-вінах — на ўжоіны прыроды. Такі кірунак трэба развіваць і надалей!

Цюлоўная музыка ў рэалізацыі Сімфанічнага аркестра і хора Бельгэрадыакеміямаіна, выдатныя галасы — а сярод саістаў былі такія выдатныя спевакі, як Маргарыта Любучук, Арцём Хамінонак, Даміт’ры Капілаў, Андрэй Кліпо, Ілья Пёўзар, пагодны лідэры дзень... Усё разам гэта складала часта стравіваючы зьвісь свой блыск.

Што ішкава, гісторыя шыяхвіцкаў пазамындаўна спадгодзі аказалася вельмі зразумелай нам сённяшнім. Які абраў сваім дэцым быльшчыкі шпях, вызначалі іх дэс — і дзлі з гэтай нагоды “слова гона-

Опера на траве

У час падрыхтоўкі да іспытаў вырашыў зрабіць невялічкі “антракт” і вырабіваць “чэрпаць сілы” ў матуры прыроды. Як выявілася, яе моц падвойваецца ў сярэбруе з музыкой: у сталічным Батанічным садзе была паказана опера Станіслава Манюшкі Verbum Nobile. Як сцвярджалі арганізатары, у фармаце SD.

Пазней даведлаўся, што гэта была не адзінакая акаяня, а цэлы фестываль ралакс-вечарыня MuzycLETTO. У розныя дні ў Батанічным садзе выконваюць то фламэнка, то джаз, то Белхосна, а то вольс — калі ласка, паказалі нашынальнуаю оперу XIX стагоддзя. У той дзень там жа была і лекцыя пра Манюшку з новай выступіў мастакі кіраўнік “Беларускай капэлы”, аслуханыя артыст нашай краіны, прафасур Віктар Скарабалаў. Але я, наўмысна “выключыўшыся” на час іспытаў ад сацыяльных сеткаў ды іншых інтэрнет-спакваў, пра тое не ведаў, выпадкова прапаўшы акурат на оперу. Ці усё ж не-выпадкава?

Якой павінна быць бібліятэка сёння? Як насамрэч рэалізоўваецца дзяржаўная палітыка ў бібліятэчнай справе ў Рэспубліцы Беларусь? Як фарміруюцца і выкарыстоўваюцца карпаратыўныя інфармацыйныя рэсурсы? Якую ролю ў гэтых працэсах адыгрываюць віртуальная зала Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і рэгіянальныя зводныя электронныя каталогі? Наколькі паспяхова бібліятэкі займаюцца прамоўшанам нацыянальных культурных брэндаў і ці могуць гэтыя брэнды працаваць на статус саміх бібліятэк? Што неабходна дзеля ўдасканалення кадровай палітыкі? Ці ідуць бібліятэкі сёння насустрач людзям з абмежаванымі магчымасцямі, у якой ступені ажыццяўляюцца інклюзіўныя бібліятэчныя праекты?

Гэтыя і многія іншыя праблемныя пытанні патрапілі ў поле зроку ўдзельнікаў Рэспубліканскай школы дырэктараў бібліятэк, якую прымае Цэнтральная бібліятэка імя Аляксандра Пушкіна Аршанскай ЦБС. Арганізатарамі маштабнага інавацыйнага мерапрыемства выступілі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Аршанскі райвыканкам і Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

Момант перадачы ў дар кніг Аршанскай ЦБС. Першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Карчэўская (справа) і дырэктар Аршанскай ЦБС Аксана Кулагіна.

Мікола ЧЭМЕР /
Фота аўтара

Лётаючы ў абблоках

**ДЫСКУСІЯ
Ў НОВЫМ ФАРМАЦЕ**

Падчас адкрыцця школы да ўдзельнікаў звярнуліся першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Карчэўская, начальнік упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама Пётр Падгурскі і намеснік старшыні Аршанскага райвыканкама Віктар Калачоў. Кульмінацыйным момантам урачыстай прэлюдзі стала цырымонія перадачы ў дар Аршанскай Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэме краязнаўчай літаратуры з усіх рэгіёнаў краіны — дзякуючы гэтай акцыі, прымеркаванай да Года малой радзімы, фонды публічных бібліятэк Аршанскага раёна папоўніліся на 750 каштоўных выданняў.

А потым быў хуткі пераход ад урачыстасцей да «праблемнай будзённасці». Адзін з мадэратараў пленарнага пасяджэння, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша, у прыватнасці заўважыў: «Сёння ў нас з’явілася прынцыпова новая пляцоўка для канструктыўнай працы. Ёсць праблема — агучвайце! Калі мы не агучым гэтыя праблемы публічна, яны, хутчэй за ўсё, і вырашана не будуць».

ЧАМУ ОРША?

Нацыянальная бібліятэка Беларусі традыцыйна ладзіць і курыруе мноства мерапрыемстваў: Міжнародны кангрэс «Бібліятэка як феномен культуры» (дарэчы, сёлета ён адбудзецца ўжо ў шосты раз, 16 — 17 кастрычніка, і яго тэма вызначана як «Паслугі і сервісы бібліятэк у сучаснай інфармацыйнай прасторы»), форумы кітальту «Электронная бібліятэка», семінары па аб’ёмных праблемах (напрыклад, аптымізацыя бібліятэк у сельскай мясцовасці, камплектаванне бібліятэк, іх віртуальнае абслугоўванне), шматлікія выставачна-асветніцкія праекты ды многае іншае.

— Але гэтыя мерапрыемствы адбываюцца, як правіла, у Мінску, — распавядае Аляксандр Суша. — Нашую багату сталічную інфраструктуру ўсе любяць... Аднак гэтая любоў — таксама і недахоп. У бібліятэкараў з’рэгіёнаў падсвядома нараджаецца комплекс непаўнаважнасці: маўляў, ну гэта ж сталіца, а як я ў сваёй вёсцы зраблю тое самае? Таму досвед кангрэсу бібліятэкараў на базе раённага цэнтру — вельмі важны: мы бачым канкрэтную сітуацыю і спрабуем у гэтай канкрэтнай сітуацыі нешта зрабіць.

Яшчэ адна навацыя школы тычыцца кантынгенту яе ўдзельнікаў. Пераважная большасць мерапрыемстваў, якія ладзіць Нацыянальная бібліятэка Беларусі, мае міжгаліновы характар і збірае бібліятэкараў, прыналежных да розных ведамасных структур, працуючых у школьных, царкоўных, санаторных, турэмных бібліятэках. У кожным выпадку ёсць свая зацікаўленая аўдыторыя і, адпаведна, свае праграмы. Школа ж у Оршы сабрала кіраўнікоў, іх намеснікаў і спецыялістаў менавіта публічных бібліятэк краіны.

Адсюль і інавацыйны фармат школы: яе праграма была разбітая не на секцыі, а на сесіі, прывесчаныя такім тэмам, як карпаратыўныя інфармацыйныя рэсурсы, аддаленае абслугоўванне, кніжная спадчына, кадравае забеспячэнне. Ішлі яны не паралельна, а ў лінейнай часовай паслядоўнасці — адна за адной. Таму ўсе наведвальнікі школы мелі магчымасць ахапіць праграму цалкам, а не фрагментарна. Новы фармат «Каб усе адчулі і пачулі ўсё» пад дэвізам «Лепш мы больш пасядзім, чым не пачуем» цалкам апраўдаў сябе.

Аршанская ж ЦБС абараня невяпалкова: па выніках мінулага года аналізу развіцця культуры ў раёне была прынятая адпаведная праграма, у якую па ініцыятыве Нацыянальнай

бібліятэкі Беларусі ўключылі школу дырэктараў бібліятэк.

— Аднак мы не ставілі задачу стварыць узорна-паказальную мадэль бібліятэчнай справы на прыкладзе Аршаншчыны, — адзначае Аляксандр Суша. — Натуральна, у кожнага раёна свая спецыфіка, ёсць мацнейшыя і ёсць слабейшыя, ёсць, урэшце, больш і менш населеныя. Нам проста хацелася на канкрэтным прыкладзе паказаць, як яно, па вялікім рахунку, павінна быць, якія прагрэсіўныя металы могуць быць выкарыстаныя ў дзейнасці бібліятэк...

Але тут жа заўважу наперад: нам бы не хацелася, каб Нацыянальная бібліятэка Беларусі нешта некаму навязвала. Мы заўжды гатовыя падтрымаць любыя ініцыятывы з рэгіёнаў, распавесці пра свой досвед, даць пэўныя рэкамендацыі — але ў той жа час разумеем, што нейкая ўніфікаванага шляху няма. Таму будучыня школы залежыць толькі ад ініцыятывы з саміх рэгіёнаў.

А ПА ДАРОЗЕ...

Трэба ведаць гэтых арганізаваных бібліятэчнай справай людзей з каманды Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі! Таму і не здзіўляешся, што па дарозе ў Оршу і дадому ў Мінск яны вырашылі зрабіць некалькі прыпынкаў, каб пабачыць на свае вочы, як сёння жыве бібліятэка на вёсцы. Пабачыць у якасці не сталічных «рэвізораў», а проста неаб’яважых калег.

І тут дэлегацыю НББ чакала нямаля прыемных неспадзяванак, дый проста цікавых назіранняў. Скажам, у доволі вялікай вёсцы Задор’е бібліятэка дзеліць памяшканне з фельчарска-акушэрскім пунктам — што дадае наведвальнікаў, якія вырашаюць правяршыць не толькі фізічнае, але і душэўнае здароўе. А ў вёсцы Пшчэлава бібліятэка займае крыло будынка мяхаваннага часу. Пячыны абгарэў уз-

імку, прыемная прахалода ў летнюю спеку і ўсе астатнія выгоды драўлянай хаціны 1930-х гадоў пабудовы. Невялічка бібліятэчка ў Смалянах прытулілася таксама ў двухпавярховым будынку, дзе разам з ёй знайшлі прапіску і сельсавет, і банк, і аптэка... Сапраўды цэнтр вясковага жыцця.

— Некаторыя з бібліятэк Аршанскага раёна мы ўжо наведвалі недзе з паўгода таму, — кажа Аляксандр Суша. — І галоўнае нашае сённяшняе назіранне: бібліятэкі ў раёне сталі мацнейшымі — і ў плане матэрыяльнай базы, і ў плане абслугоўвання. Рэспект мясцовым калектывам, якія ўлічылі нашы рэкамендацыі падчас першага візіту. А з не вельмі прыемнага — па-ранейшаму невысокі ўзровень аўтаматызацыі. Камп’ютарны парк або вельмі састарэў, або яго ўвогуле няма. Электронныя базы даных, падключаныя да глабальных сетак, аддаленае абслугоўванне, уласныя сайты — усё гэта пакуль што не пра вясковую бібліятэку.

ГЭТАЯ ЎПАРТАЯ РЭЧ — СТАТЫСТЫКА

Але ж вернемся ў школу. Безумоўна, самым праблемным на пленарным яе пасяджэнні было выступленне загадчыка навукова-даследчага аддзела бібліятэчназнаўства НББ Марыны Пшыбытка, якая зрабіла аб’ектыўны аналіз паказчыкаў змянення колькасці чытальнікаў, іх скарачэння публічных бібліятэк у краіне. Зоршты, статыстыка за 2018 год радуе: летас назіралася мінімальнае за апошнія дзесяць гадоў скарачэнне. У некаторых абласцях — у прыватнасці, Гомельскай — ніводная бібліятэка не пацярпела. У Мінскай скарачэнне складала толькі 0,3 працэнты.

Іншая справа — паказчыкі даступнасці публічных бібліятэк у сельскай мясцовасці і ахопу бібліятэчнага абслугоўвання. Лічбы прымушаюць сур’ёзна задум-

Рэспубліканская школа дырэктараў бібліятэк у Оршы: на крок бліжэй да сучаснасці

мацца: калі яшчэ ў 2011 годзе мы маглі пахваліцца 51 працэнтам ахопу сельскага насельніцтва, то ўжо да 2015 года — толькі 41 працэнтам, і гэты лік на сёння яшчэ зменшыўся.

— Безумоўна, мы бачым выйсце ў развіцці сеткі бібліёбусаў, — заўважыла Марына Пшыбытка. — Але і іх колькасць, і іх якасць часта прымушаюць жадаць лепшага.

Удзельнікам Рэспубліканскай школы на экране была прадэманстравана красамоўная карцінка: бібліёбус беларускі і бібліёбус фінскі. Ці павінна бібліятэка на колах мець свой фіксаваны кніжны фонд, выхад у інтэрнэт, хая б мінімальнае перыферыйнае абсталяванне (ксерак, прынтэр)? Пытанні рытарычныя і для спецыялістаў, і для многіх паспалітых вясцоўцаў, якія чакаюць прыезду кніжніцы з не меншай радасцю, чым аўталаўкі.

Яшчэ адна красамоўная лічба, агучаная Марынай Пшыбытка: скарачэнне фізічных карыстальнікаў публічных бібліятэк за апошнія тры гады складала 3,8 працэнты. Але, з другога боку, колькасць фізічных наведванняў за гэты ж час узрасла на 6,5 працэнта — у першую чаргу за кошт самых разнастайных сасцяўляючых мерапрыемстваў, якія ладзіць бібліятэкі ва ўласных сценах і па-за імі. Толькі ці можна далучаць да дзяржаўнай статыстыкі наведвальнікаў іх імпрэзаў, якія бібліятэкары ладзіць, скажам, у парку? Гэта пытанне.

А вось, напэўна, самая аптымістычная лічба: па выніках 2018 года ў параўнанні з 2015 годам прырост наведвання публічных бібліятэк, у тым ліку за кошт аддаленых карыс-

тальнікаў, склаў 18,5 працэнтаў. У гэтым сэнсе мэтавы паказчык Дзяржпраграмы «Культура Беларусі» на пяцігодку нават перавыкананы.

— Але мы разумеем, што далейшы рост магчымы толькі ва ўмовах належнай інфарматызацыі нашых публічных бібліятэк, — адзначае Марына Пшыбытка.

Праэнт іх камп’ютарызацыі па абласцях розны. На сёння цалкам камп’ютарызаваныя бібліятэкі Гродзенскай вобласці, амаль цалкам — Магілёўшчыны, астатнія — пакуль што ў працэсе. 78 працэнтаў айчынных публічных бібліятэк маюць выхад у інтэрнэт (100-працэнтны паказчык, зноў жа, у Гродзенскай вобласці). Нямаля пытанняў выклікае і зарэгістраванасць/незарэгістраванасць бібліятэчных сайтаў — што, у сваю чаргу, спаралжае блытаніну ў дзяржаўнай статыстыцы адносна паказчыкаў наведвання.

ТЭХНАЛОГІ — НЕ ЧАРОУНА ПАЛАЧКА

Два іншыя ключавыя даклады на пленарным пасяджэнні школы — «Заканадаўчае рэгуляванне бібліятэчнай дзейнасці» загадчыка сектара навукова-даследчага аддзела бібліятэчназнаўства НББ Беларусі Наталлі Замаевай і «Бібліятэкі ў «аблоках» у кантэксце найбліжэйшай перспектывы іх развіцця» загадчыка інфармацыйна-вылічальнага аддзела Алены Палітыка.

Па словах Наталлі Замаевай, нарматыўна-прававая база бібліятэчнай справы ў нашай краіне перыядычна папаўняецца і ўдасканальваецца, але па-ранейшаму

— Вы вельмі артыстычна выступалі на пітчынгу. Вырашылі здзівіць літоўцаў?

Л.: Ідэя прыйшла раптоўна. Мы здымалі фільм у дружнай камандзе, і таму на гэтую падзею нам з Уладай вельмі хацелася прыцягнуць нашых акцёраў. Вырашылі, што калі іх возьмем з сабою, дык зможам ярчэй расказаць гісторыю непасрэдна праз герояў фільма.

У.: Арганізатары фестывалю паставілі перад намі пытанне: “А акцёры дакладна будуць удзельнічаць у пітчынгу?” Мы зразумелі, што нам трэба іх неяк задзейнічаць. І гэта стала галоўнай прычынай.

Л.: За ноч мы напісалі сцэнарый выступу і паспелі тры гадзіны парепетаваць. Здаецца, атрымалася няблага.

— Новы фільм нагадаў вам іншы, так і не рэалізаваны пакуль праект — драмедзі пра эмігрантаў AhaHa. Там таксама маладыя людзі шукаюць грошы і шчасце, але за мяжой. “Пражэкцёры” — гэта яго перапрацаваная версія або самастойны твор?

У.: Там таксама ёсць любоўны трохкутнік. AhaHa — фільм моладзевы па духу, але зусім пра іншае. Я абавязкова яго здыму — гэта дарагі майму сэрцу праект. Праблема з ім была ў тым, што я хацела рабіць кіно пра эміграцыю, не паспытаўшы гэтага досведу. Зараз планую пажыць за мяжой, хоць бы паспрабаваць. А потым ужо здымаць пра гэта.

— На віленскі фестывалі падаваліся і іншыя аўтары з Беларусі, але выбралі менавіта вас. Ці ёсць тлумачэнне, чаму так атрымалася?

Л.: Мне здаецца, што на гэтае пытанне добра адказаў амерыканец, з якім у нас была сустрэча — гэта гісторыя пра нахвнёных маладых людзей, што спрабуюць сябе ў бізнесе і дапускаюць памылкі. Гэта жыццё маладога пакалення многіх краін, і мы апынуліся ў агульным тэндэнцы.

У.: Дапамагло яшчэ і тое, што ў нас праект капрадукцыйны. Адсюль логіка: калі інвестары бачаць у ім цікавасць, на яго варту звярнуць увагу. Проста гісторыя пра Беларусь не надта каму цікавая. Пагадоў, мы не з’яўляемся членамі еўрапейскіх і міжнародных фондаў накіштат “Эўрмаж”, якія падтрымліваюць кіно. Лічу, у беларускага кінематаграфіста абавязкова павінны быць партнёры з-за мяжы.

— Калі не сакрат: куды пайшлі атрыманыя вамі ў якасці прызга на пітчынгу грошы?

У.: Пасля выступу ўвечары мы ішлі побач з казіно, і акурат спакнула адчыніліся дзверы... А калі сур’ёзна, мы зацікавілі тым удзельнікам каманды, каму яшчэ вінныя, а астатняе аддамо на постпрадакшн. Але гэтай сумы дакладна не хопіць, тут патрэбныя ўкладанні куды большыя.

На Вільнюскім фестывалі “Кінавясна” прайшоў пітчынг замежных праектаў, куды ў якасці ўдзельнікаў упершыню трапілі беларусы. Прафесіяналам з усёй Еўропы прадставілі незалежны фільм “Пражэкцёры”, над якім цяпер працуюць рэжысёр Улада СЯНЬКОВА і прадзюсар Ларыса АЛЕЙНІК. Іх камедыюную драму пра беларускіх стартапераў, якія вырашаюць свае фінансавыя праблемы ўсімі магчымымі спосабамі, запрасілі паўдзельнічаць у індустрыяльнай секцыі форуму. І ў выніку аўтары атрымалі грашовую ўзнагароду Baltic View. Па вяртанні ў Мінск яны распавялі “К” пра сваю надзею і расчараванні, звязаныя з новым праектам, і панаракалі на тое, што ў Беларусі пакуль немагчыма рабіць на такіх фільмах бізнес.

На Вільнюскім міжнародным фестывалі “Кінавясна”: Аляксандр Ляско, Дзмітрый Алейнік, Ларыса Алейнік, Улада Сянькова.

Ні грашыма, ні борздымі шчанюкамі

— Ці важная для вас перамога на падобных індустрыяльных конкурсах?

У.: Перамога зусім не важная, галоўнае тут — гэта нэтворкінг, і ён у нас адбуўся. А таксама — адчуць упэўненасць у сваім праекце. І гэта пачуццё ў нас ужо з’явілася.

— Як ідзе далейшы пошук фінансаў на праект? Паездкі на фестывалі прыносяць якія-небудзь вынікі?

У.: Калі шчыра, я ў вялікім захапленні ад гэтага фестывалу і лічу, што свой унёсак у кінаіндустрыю ён робіць. На фестывале ў Котбусе мы не былі ў індустрыяльным конкурсе, але падазраю, што там усё гэтакасама выдатна ўладкавана. Можа і яшчэ лепш.

Л.: Запланаваныя сустрэчы на віленскім фестывале праходзяць па раскладзе, і табе прызначаюць іх людзі, якія паглядзелі твой фільм і ім зацікавіліся. І не проста прызначаюць, а з прысёлам на працу. Гэта сур’ёзна нахняе.

У.: Так, гэта прафесіяналы, якія зацікаўлены ў добрым выніку. Здараліся цікавыя сітуацыі. Нам арганізатары даслалі ліст, што ёсць такі, умоўна кажучы, Джон Доў, ці не хочаць вы з ім сустрэцца? Мы адказваем: так, вядома! Прышлі на сустрэчу з гэтым Джонам, думалі, што будзем гаварыць — а

ён нам сам 20 хвілін распавядаў пра наш праект і магчымасці яго продажу на рынку. Мы былі ў шоку, што наш фільм яму цікавы зусім не меней, чым нам.

— Пра увагу замежных прадзюсараў усё зразумела. Але ці спрабавалі вы знайсці грошы ў Беларусі?

Л.: Праект паўстаў першапачаткова менавіта як спосаб зарабіць грошы. Мы, седзячы ў Мінску перад цырульняй “Мара”, неяк проста пачалі ў гэтым кірунку разважаш. І ў мяне, і ва Улады, і ў нашых знаёмых, і ў знаёмых знаёмых ёсць досвед у вядзенні бізнесу і ў пошук сродкаў для сваіх мініюль ідэй. Мы пагаварылі і — паўстала гісторыя пра герояў, якія ўвесь час хочучы паспрабаваць сябе ў справе, зарабіць на гэтым. Але іх задумы пацяяна працягнулі — гэта гісторыя не пра паспяхоўных бізнесменаў. Яна пра тых, хто спрабуе і спадзяецца.

У.: Я хачу ўдакладніць — мы гэтым праектам хацелі зарабіць на сваё наступнае кіно, на якое здабыць грошы куды больш складана. Мы планавалі першапачаткова зрабіць вэб-серыял пра тое, як хлопцы ў кожнай серыі адкрываюць новы бізнес. Падыгнуць на такой хвалі спонсарства з боку звычайнага бізнесу — і такім чынам зарабіць на кінавытворчасці. Але потым нешта пайшло не так.

— Са спонсарамі не атрымалася?

Л.: На прадмет інвестараў мы паспрабавалі прачасаць 12 сфер бізнесу — па колькасці серыял. Калі серыя была звязана з харчаваннем, ішлі да ўладальнікаў піцэрыі або рэстаранаў. Але нічога не выйшла — прадпрыемальнікі някяка імпартаду да супрацоўніцтва не прынялі. І нас вельмі здзівіла іх нежаданне ўдзельнічаць у такім крутым праекце! Паколькі гэта вэб-серыял, яны

маглі добра пра сябе заявіць у інтэрв’ю. Прынамсі, так нам здавалася.

— А спонсарам здавалася іначай?

У.: На жаль, грошы ў нашай краіне ёсць у тых людзей, якія далёкія ад мастацтва. Я не абагульняю, але ў асноўным гэта так. І гэта сумна, бо адбівае жаданне працаваць. Магчыма, хтосьці дазваляе сабе ўкладваць у жывяпіс і вешаць яго дома — гэта максімум.

Л.: Але ёсць і тыя банкі, якія дазваляюць сабе ўкладваць у цэлыя вуліцы. Але стаўленне аднаго з іх да нашага праекта выклікала глыбокае расчараванне. Мы звярталіся да старшынні адуунае адчуванне, што ён адрэагуе на нашу канструктыўную прапанову распавесці пра гэтую вуліцу ў фільме. Мы прасілі невялікія, разумныя грошы. У нас была нават градашчыня: у кагосьці пяць тысяч долараў, у кагосьці — тры. Гэта абсалютна пасільная дапамога для нашага праекта.

Спачатку мы папрасілі ў банка грошай — нам у мяккай форме адмовілі. Потым

Да таго ж, нам пашчасціла выйсці на прадзюсара Віктара Лабковіча. І неяк усё складалася, за што яму дзякую.

— Як вы тлумачыце сабе, чаму ён вас падтрымаў?

У.: Віктар, усё ж такі, — прадзюсар кіно, а не структура, якая з нашай дапамогай можа рэкламаваць свой бізнес. У яго іншы інтарэс. Мне здаецца, усё атрымалася з гэтаксама, як і ў выпадку з нашым пітчынгам — эмацыйнае рашэнне.

Л.: Мы прыйшлі захопленыя, са сваімі ідэямі і жаданнем уцягнуць яго ў нашу гісторыю. Ён цяпер кажа, што сам не разумее, куды і навошта ўклаў грошы. Маўляў, падаўся чамусьці неўвугульчальнаму. Першапачаткова мы папрасілі сродкі на пілот, на тры серыі — і іх знялі. Потым, калі нічога з бізнесам не выйшла, прыйшлі з працягнутай рукой і сказалі: “Віктар, гэта будзе не серыял, а кіно”. І ён сказаў “так”.

— А цяпер вы шукаеце грошы на постпрадакшн?

Л.: І на прасоўванне.

У.: Я “Графа ў апельсінах” зрабіла за тры тысячы

Кадры з “Пражэкцёраў”.

мы проста папрасілі бясплатна рабіць здымкі ў кавярні культурнага хаба, які належыць банку — цягам пяці гадзін. Нам адказалі вельмі прыгожа: “Мы не падтрымліваем ні грашыма, ні борздымі шчанюкамі”. У такой форме ішла гутарка.

У.: Я разумею, я нішто. Але ж мы здымаем беларускае кіно! Няўжо гэта так складана — проста даць магчымасць гэтаму ў бары? Таму ўсе гэтыя крокі ў плане дабрачыннасці мне не зразумелыя.

— Ці спрабавалі вы атрымаць падтрымку ў дзяржавы на Рэспубліканскім конкурсе кінапраектаў, які праводзіць Міністэрства культуры?

У.: Справа ў тым, што наш праект паўстаў па пстрычцы пальцаў. Ён ад пачатку планавалася для паказу ў інтэрв’ю. Потым, калі першапачатковая ідэя пачала разв’язвацца, мы вырашылі зрабіць сапраўднае кіно, а не звычайную серыяльную бздурку. Прышлі да такога бачання. Такое ў буйных індустрыяльных прадпрыемстваў — пад тэлевізійны фармат, а атрымаўся далі кінааграў. Таму чакаць, калі абвешчаць чарговы конкурс, у нашым выпадку было немагчыма.

долараў, яшчэ тры сышло на гук. Наш аператар Антон Люмо “пафарбаваў” свой матэрыял сам, задарма. Такі варыянт таксама магчымы. Таму тым, з кім мы сустракаліся на фестывалі, кажам, што можам усё зрабіць самастойна. Гэта нядрэнна, у нашых варунках нават вельмі добра. Але хацелася б трошкі іншага ўзроўню.

— Вы ўжо бывалі на фестывалах у Расіі, Германіі і Літве. Як у вас складваюцца дзелавыя адносіны за мяжой і ў Беларусі?

У.: У мяне ўражанне наступнае складалася ў Беларусі людзі займаюцца звадкамі, а за яе межамі — робяць бізнес. Вось і ўсё, што можна пра гэта сказаць. У той час, калі ў нас перакідваюцца зноснымі каментарыямі ў Фэйсбуку, многія з’язджаюць за мяжу, каб прадаць там свае навікі.

— У вас ужо ёсць план далейшых дзеянняў адносна “Пражэкцёраў”?

У.: Скажам так: у нас ёсць некалькі прапановаў, і трэба разабрацца, за якію з іх варта ўзяцца. Нам хацелася б паўдзельнічаць на індустрыяльным платформе ў Карлявах Варах. Або не толькі там. Увогуле, нам патрэбныя вылікі фестывалаў і адны шлях выхату на сур’ёзны рынкі.

Тарас ТАРНАЛІЦКІ

У ноч з 30 красавіка на 1 мая 2019-га пайшла з доўгага і плённага для мастацтва Беларусі жыцця Ганна Рыгораўна Герштэйн — сціплы беларускі тэатразнаўца. Дыягназ — узрост. 16 верасня ёй споўнілася 96.

Ганна Герштэйн з аўтарам матэрыялу.

Як багатым самі сабою ў кішэню лезуць грошы, так і да мяне — тэмы аўтарскіх фільмаў. У “закадравых” размовах нехта возьме ды й падкажа нешта цікавае — і з’яўляецца жаданне, так бы моўць, капнуць глыбей.

Неяк у 2013-м сусэрэў я школьнага таварыша Барыса Крэпака — неўтаймаванага даследчыка беларускага мастацтва. І ў гутарцы ён назваў зусім невядомае мне імя віцебскага мастака, забітага ў 1937-м: Юдэль Пэн. І заклікаў: “Вось табе тэма для фільма!” Тут жа ён узгадаў сваячку мастака — Ганну Рыгораўну Герштэйн.

Імя гэтае мне было добра і здаён вядомае.

— А ці яна... жывая?

Маё асцярожнае пытанне мела падставу: апошнім разам я бачыў яе на здымках спектакля “Выбрыкі Ханумы” ў Рускай тэатры — мо калы дзясятка гадоў таму. І ўжо тады яна была пенсіянёркай з “салідным” стажакам.

Даўным-даўно, у дзесяці 1950 — 1970-я, Міністэрства культуры БССР месцілася ў правым крыле Дома Урала, на трэцім паверсе. У 20-метровым пакоі за сталата працавалі рэдактары: літаратар Пётр Андрэевіч Харкоў, які сачыў за ўсімі друкаванымі, вымаўляльнымі і співанымі словамі артыстаў філармоніі, Леаніда Вітальёўна Доўнар-Запольская, якая курывала выкананне і аплату твораў беларускіх кампазітараў, Фруза Леанідаўна Бондарава, якая апекавала і накіроўвала нацыянальны кінамастаграф, і Ганна Рыгораўна Герштэйн, якая дапамагала фарміраваць рэпертуары ўсіх тэатраў рэспублікі.

І дзякуючы гэтым чатыром чыноўнікам вельмі паспяхова развівалася тады наша мастацтва. Бо былі яны вельмі талковымі і дасведчанымі.

У гады росквіту.

Я меў зносіны з імі ўсіммі, бо і здымаў, і пісаў.

Ганна Рыгораўна, скончыўшы прэстыжную ВДУ ў Ленінградзе, вярнулася на радзіму, у Мінск. Згаданую пасаду яна займала з 1948-га і да 1984-га — да пенсіі. А пасля яшчэ не раз была ганаровым гледачом спектакляў мінскіх тэатраў.

Я паглыбляўся ў вывучэнне творчасці Пэна — выпускніка Санкт-Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў. Побач вучыліся Міхаіл Урубель, Валанцін Сяроў, Ілля Рэпін... Пэн з імі быў на роўных. Акадэмія выходзіла чулота творчю асобу, здатную абразна ўспрымаць і перадаваць у сваіх творах думкі і пачуцці.

Я зразумеў: мастак, якога запрасяў у Віцебск тагачасны губернатар Левашоў, знайшоў там тое, чаго не знайсці было ў Пецярбургу: свет яўрэйскага побыту. Гэта і стала для Пэна асноўнай тэмай творчасці на ўсё жыццё — і тэмай майго будучага фільма.

Уключыў у яго ўспаміны вучня Пэна Заіра Азгура: “*Ён казаў: “Наш Віцебск адорэніваецца ад усіх гарадоў сваім абліччам. Ён лепшы за іншыя — ну, хаця б таму, што тут жыве я”.*

І — пайшло-пацякло, як багатым грошмі!

Віцебскі Мастацкі музей акрамя экспазіцыі адкрыў мне запаснікі і стэ-

Праз поціск рукі

Кватэра мастака была з падлогі да столі завешаная карцінамі.

рыльную прыцемненую майстэрню, дзе рэстаўравалі палотны Пэна.

У Дзяржаўным кінархіве ў Дзяржынску знайшліся 20 хвілін невядомай раней стужкі без гуку з хронікай Віцебска 1930-х гадоў.

Непаздзельны з Віцебскам, вялікі знаўца яго гісторыі Аркадзь Шульман пераслаў мне паштоўкі з выявамі старога горада і фотаздымкамі выяблення — магчымых тыпажоў карцін Пэна.

У будучым фільме-дакументалогіі Ганна Рыгораўна адзначаць тэматыку яго твораў (*усе тэксты даслоўна стасаваныя з фанэграмамі фільма*):

— Ён шмат пісаў яўрэй-майстэроў. І пекары, і майстры галзіннікаў, і шаўцы, і краўцы, і шкляры — увесь побыт яўрэйскага народа. Ён жыў і тварыў у шматнацыянальнай рэспубліцы — у Беларусі.

З кнігі Марка Шагала “Маё жыццё”: “*Вам няма патрэбы ісці ў поле, не трэба шпартыцца вау на горадзе, зяртыцца увагу на людзей, ісці ў тэатр, у царкву, у сінагогу. Вы ўсё гэта маеце перад сабой, усё стогне, плача на карцінах Пэна”.*

Ганна Рыгораўна доўга не згадала-ся здымацца, усё ўзды-хала:

— Уладзімір Аляксандравіч, я нічога не памятаю!

— Вы ведалі мяне юнаком, заўсёды называлі Валодзем...

— Але вы цяпер знакаміты рэжысёр! І я нічога не памятаю!

— Аднак учора вы ўсё так падрабязна апісвалі: у якім пакоі пэнавай майстэрні якая карціна вісела.

— Я дрэнна выглядаю: мне дзеваноста.

Наступным разам прыехаў да яе з жонкай Тамарай — і толькі яна як жанчына жанчыну запэўніла Ганну Рыгораўну, што тая выглядае... бадзёра.

Бяшкі яе — акцёры Бяўрэйскага тэатра. Тата Рыгор — пляменнік Пэна. Калі тэатр гастралюваў у Віцебску, усе Гер-

Зпачаткам НЭПа навуковыя і культурныя ўстановы ўлада перавяла на мясцовае фінансаванне. Па сутнасці, на самавыжыванне. Мастак і выкладчык жывапісу апынуўся на мяккі голуду.

Аркадзь Шульман распавядаў мне: “*Ведаецца, як Пэн харчавася? У панядзелак ён варыў сабе кашу. Паколькі ў аўтарак не было часу ды й лянота займацца “гаспадаркай”, ён рэшткі той кашы заліваў цёплай вадай — і атрымлівалася вадкая каша. У сераду трэба было нешта атаваць, але часу на гэта шкада. Ён дадваў яшчэ вады — атрымліваўся суп. І такой ежы яму ханала на тры — чатыры дні”.*

Маладая савецкая ўлада яшчэ не вызначыла свае адносіны да мадэрнізму — не да таго ёй было. Аднак з часам стала відавочна, што палосы і квадраты Малеві-

Юдэль Пэн. “Аўтапартрэт”.

штэйны падоўгу жылі ў пакоях мастака.

— Гэта быў верасень 1931-га года, — згадвала яна. — Мы тады прыехалі ўпершыню, з’явіліся позна ноччу. Я думала, што мы патрапім у кватэру мастака, дык тут па сценах будучы развешаны адна — дзве карціны. Насамрэч усё было зусім іначай: карціны займалі ўсе сцены ад падлогі да столі!

Нават у тыя цяжкія галодныя часы Пэн не распрадаваў свае творы. Жыў бедна, харчавася бульбай, грэчкай, дыбуляй. Такія стравы бачым і на яго карцінах: на сталах перад персанажамі, на аўтапартрэце.

— Аднойчы мая маці не сцяпела ды запытала: “Юрый Майсеевіч, чаму вы не прадаеце свае работы? Гэта ж магло б значна палепшыць ваша становішча”, — згадвала спадарыня Ганна. — І вось, мама сядзела на кросле сярод пакоя, ён абшыў яе некалькі разоў, потым нахіліўся і сказаў: “Дзятка, я не гандлюю сваім натхненнем”.

— Аднойчы мая маці не сцяпела ды запытала: “Юрый Майсеевіч, чаму вы не прадаеце свае работы? Гэта ж магло б значна палепшыць ваша становішча”, — згадвала спадарыня Ганна. — І вось, мама сядзела на кросле сярод пакоя, ён абшыў яе некалькі разоў, потым нахіліўся і сказаў: “Дзятка, я не гандлюю сваім натхненнем”.

ча не здолеўшы выканаць задачы партыі: усаўляць перамогі на працоўным фронце, пісаць парсуну перадавікоў, правядыроў ды герояў Грамадзянскай вайны.

Але савецкай уладзе таксама непатрэбныя былі і аголеныя прыгажуні Пэна і ўжо тым болей — яго майстры галзіннікаў, шаўцы, краўцы, пекары ды шкляры.

У 1924-м у стане дэпрэсіі ён піша містычную карціну “Аўтапартрэт з Музей і Смерцю”. Але гэты твор не выстаўляў: беспрасветныя яго песімізм.

З ліста Пэна: “*Адчуваю сябе вельмі дрэнна, як маральна, так і матэрыяльна. Ужо некалькі месяцаў няма замоў на партрэты. У Механічным тэхнікуме атрымліваю 7 рублёў 23 капейкі ў месяц. Вось і ўсё. Адным словам, нядобра нашаму брату”.*

Пэн зразумеў, што ягоная творчасць не ўпісваецца ў сфармуляваны ўжо каноны сацыялістычнага

рэалізму, але здраціць сабе не мог. Або не хацеў. Пры тым, гараджане паважалі старога майстра.

Аркадзь Шульман распавядаў: “Старыя віцябляне, якія тады былі малечай, узгадвалі, як на нядзелях іхнія бацькі выпякалі нейкі торт ці пірог, бралі іх за рукі і вялі да Пэна — проста каб паказаць самога мастака са словамі: “Глядзі, гэта — слаўтасць горада!” І пакідалі пірог у майстэрні”.

Ды і вучні не забываліся на настаўніка. Пасылкі прыходзілі гэтак у Парыжа.

Ганна Герштэйн патлумачыла: “Прысылаў іх Шагал. Але не ад сябе: ад яго такую пасылку ніколі б не прынялі і не перадалі: ён, эмігрант, быў у Саюзікам Саюзе персанай поп грата. Прысылаў іх нейкі мастак, сябра Шагала з Рыгі. І мне часам перападалі словычы з тых пасылак”.

штабу, хадаінічам аб прызначэнні Пэну персанальнай пенсіі, а таксама звання Наажднага мастака Беларусі”.

Трэба заўважыць, што гэта — першае такое прадстаўленне ў асяроддзі мастакоў рэспублікі.

Самога ж юбіляра турбавалі зусім іншыя праблемы: “Я нічога не меў бы супраць, калі б мяне пакінулі ў спакой. Мне ад іх нічога не трэба. Адзінае жаданне: каб мае карціны, над якімі працаваў 50 гадоў, не затопталіся пад нагамі, каб мелі свой прытулак і ўмовы для агляду публікай”.

Ганна Рыгораўна Герштэйн — адзіная сведка апошняга перыяда жыцця Пэна. Памяць падлетка захавала дакладнае, да падрабязнасцяў размяшчэнне карцін у кватэры на рагу вуліц Гоголя і Замкавай:

— Памятаю, быў там стары майстар гадзіннікаў,

У фільм увайшлі некалькі фотаздымкаў кватэры-майстэрні. У інтэр’еры няма, як кажуць, “жывога месца” — спірэ карціны. Рознага памеру, але на адну з трох нязменных тэм: віды Віцебска, рамеснікі, гарадскія прыгажуні.

Мастаку ўжо пад’ехала 80, а ён працягвае актыўна працаваць.

— У яго кватэры з 1931 па 1936 гады мы падоўгу жылі чатыры разы, — успамінае Ганна Герштэйн. — І кожнага разу з’яўляліся новыя карціны. Напрыклад, жанчына, якая ляжала на тахце, і чыё цела пакрытае прарыстай тканінай. Я, нахабніца такая, спытала: “Хто гэтая дама?” Ён пасьміхнуўся і адказаў: “Гэта праездная актрыса”.

І ў 80 гадоў ён паводзіў сябе па-рыцарску: рэпутацыя жанчыны — перш за ўсё.

рэтаў на акрываўленага мастака яго аголеныя музы.

Увечары 27 лютага на ўсудска-пакаёўка, як заўсёды, прынесла Пэну вячэру, запаліла ў міноры суботнія рытуальныя свечы — і заўважыла ў мастака невядомага чалавека: смуглявага, высокага.

А раніцай і сакавіка іншая жанчына, малочніца, убачыла, што ў Пэна расчыненыя дзверы. На яе покліч і прывітанне ён не адгукнуўся.

— Побач са скрываўленым целам ляжала маленькая сякерка, залітая крывёю, — распавядала мне Ганна Герштэйн. — Забойца паводзіў сябе вельмі вольна, нават, можна сказаць, цынічна, таму што пры выхадзе з кватэры ён яшчэ вымыў рукі, і на рукамыніку засталіся сляды.

Фотаздымак сякеркі з выгнутай ручкай — у следчай справе № 9122.

Віцебску гэта захавана не будзе.

Сапраўды, мастак не бачыў тут месца сваім працам. Да таго ж, у Парыжы жыве Шагал, які здолее дапамагчы настаўніку. У майстэрні Пэна засталіся некалькі ранніх прац Марка, якія таксама неяк патрэбна пераправіць у Францыю.

Захаваўся ліст Пэна яго вучаніцы Алене Кабшчар: “Ад Шагала атрымаў ліст — ён таксама раіць ехаць і захапіць з сабой яго працы, якія я выратаваў ад рук вандалаў. Ён хоча са мной памянціца: узьць Віцебск і аддаць мне Парыж. Ці варта памянціца з ім?”

Аб намерах Пэна дазналіся ў Мінску.

— Бацька мне потым распавядаў, як сустрэў у Мінску на вуліцы Карла Маркса мастака Бразэр, — згадвае Ганна Герштэйн. — Бразэр быў вучнем Пэна, а ў гэтым, 1936-м, годзе

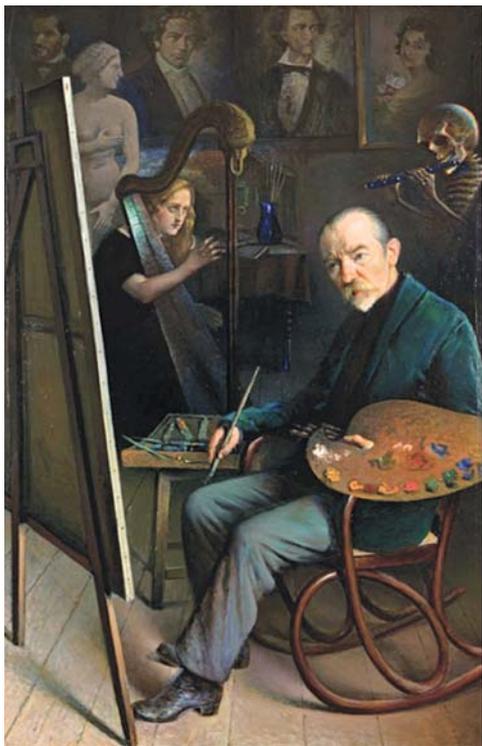
да рэалізму: каб выяўляліся маладзья, здаровыя, моцныя людзі, якія гатовыя на бой, на працу, на будоўлю новага ладу.

Куды ж было старамоднаму Пэну з яго тэматыкай у з’яўчэнні сацыялізму!

Прысутнічаць на “Класік з Віцебска. Жыццё і смерць Юдэля Пэна”, якая адбылася ў Нацыянальным мастацкім музеі 2 ліпеня 2014 года, Ганна Рыгораўна не змогла фізічна — яна пазней паглядзела яго па канале АНТ. Але калі я неўзабаве прыехаў і падрабязна расказаў пра імпрэзу, слухала з вялікай цікавасцю. Нават прасіла ўдакладніць ход абавязковага пасляпрэм’ернага застолля.

Усе наступныя гады я завітваў да яе калі-некалі, але тэлефанаваў рэгулярна. Зноў перабіралі яе архіў: калі для “Культуры” рых-

ад Пэна

“Аўтапартрэт з Музай і Смерцю”.

У 1927-м годзе ў крытычным аглядзе карцін Пэна прагучала не двухсэнсоўная, амаль абвінавачваючая фармулёўка: “Ясрава выражаны лурэйскі іваінізм”. Гэта было ўжо сур’ёзнае папярэджанне. Але стары майстар не мог і не хацеў мяняцца.

У 1928-м горад, які стаў Пэну родным, рыхтаваўся адзначыць 40 гадоў творчага жыцця майстра ў Віцебску.

побач з левага боку — пекар...

Пекар, які пазіраваў Пэну — сапраўдная асоба: Арон Левін. Мастак штодня купіў у яго свежы хлеб, проста з печы, з драўлянай лапаткі. Дарэчы, унук Арона — артыст Віцебскага драмтэатра Барыс Левін.

— ...далей карціна: стол святочны, з чаго ясна, што гэта субота. На стале фаршыраваная рыба, тушаная морква, кавалачкі свежага белага хлеба — так званая хала.

І гэтак Ганна Рыгораўна апісала ўсе сцены ўсіх трох пакояў!

“Сняданак”.

Апошнім разам плямёнік Пэна акцёр Рыгор Герштэйн з жонкай-актрысай Эмай Капчэўскай і 12-гадовай дачкой Ганначкай прыехалі ў Віцебск на гастролі ў 1936-м — менш чым за год да забойства. Пасяліліся, як заўсёды, у кватэры на рагу Гоголя і Замкавай

— Мы прыбылі туды ў апошнія дні красавіка, — згадвае Ганна Герштэйн. — Убачылідзе новыя карціны: стаяла на крэсле “Жанчына ў сінняй сукенцы”, а побач невялікі партрэт “Жанчына ў бэзавым” — прычым яна сядзела на тым жа драўляным крэсле.

Ні Пэн, ні яго мінскія родзічы не ведалі, што гэтая сустрэча — апошняя.

17 лютага 1937 года Камісія па справах мастацтваў пры Саўнаркаме БССР склала спіс твораў 83-гадовага жывапісца, якія ён меў намер падарыць Віцебску: пейзажы, партрэты рамеснікаў і мясцовых прыгажунь... Агулам — 772 работы, зробленыя за доўгае жыццё. Гэты дарчы акт — бы творчы завет. Але дакумент яшчэ не быў падпісаны мастаком. Ён цяпер — у следчай “Справе”, якую я паказваў у фільме.

Праз дзесяць дзён Юдэля Пэна знайшлі забітым. Бязмоўна глядзелі з парт-

Следства выйшла на пляздоных: забілі далёкія родзічы-суседзі, як быццам у пошуках грошай. Аднак з майстэрні нічога не знікла. Дзікунскае злачыства выглядала бессэнсоўным і загадкавым.

Хто ж займеў выгоду ад забойства старога? Хто забойца?

Версій матываў загадкавага забойства ўслышала шмат, але ніводная з іх не была пераканаўчай.

Адно вядома дакладна: стары мастак вельмі даражыў сваімі жывапіснымі працамі і непакоіўся аб іх далейшым лёсе.

Адсюль і яшчэ адна версія — яна ўслышала проста падчас здымак, з расповеду сваячкі.

— Ён казаў: “Не дай Божа, карціны запакуюць і змесцяць у архіў!”, — успамінала яна. — Гэта ён лічыў абсалютна недапушчальным, бо творы лакрыюцца пылам і стануць нікому зусім нецікавымі.

Талы, у 2013-м, 90-гадовай ўнучатай плямёніца Пэна ўрочце вырашыла расказаць пра апошнія намеры мастака: — Юрый Майсеевіч запрапіў майго бацьку да сябе ў жылы пакой для прыватнай размовы. І сказаў яму наступнае: ён мае задуум перадаць усе-усе свае карціны за мяжу, бо ў

займаў алказную пасаду ў кіраўністве Саюза мастакоў. І ведаючы пра нашы сваяцкія сувязі, ён вельмі прасіў бацьку, каб той паехаў у Віцебск, супакой Пэна і сказаў, што так дзейнічаць нельга. І Пэн потым цалкам памянуў сваё рашэнне.

Аніводная праца мастака так і не сплыла з ралізімы. Ён вырашыў перадаць іх гораду.

Значыць, матыў, звязаны з намерам Пэна вывезці карціны за мяжу, адпадае.

І тады зноў: якая ж мэта забойства?

Не засталася сведкаў, зніклі рэчавыя доказы... Ці магчыма сёння даследаваць гэтую справу?

— Версій шмат, — кажа Аркадзь Шульман. — Але не хапае фактаў, каб спыніцца на чымсьці адным і з пэўнасцю сказаць: “Было так”. Да гэтай пары да канца не зразумела, што ж здарылася і хто забойца. І я таксама не магу адказаць на гэтае пытанне. Думаю, ніхто не зможа адказаць...

Забойству мастака наступствавала і яго забіццё. На доўгія гады, аж да цяперашняга часу.

— Замоўчванне Пэна звязанае і з яго нацыянальнасцю, і з творчасцю, — лічыць намеснік дырэктара Віцебскага мастацкага музея Валерый Шышанаў — Прыхільнасць уладаў была

таваў артыкул пра Юрэй-скі тэатр; калі па прабессе архівістаў з Дзяржынска прывёз іх да Ганны Рыгораўны — ім трэба было ўдакладніць, хто з артыстаў таго нашчаснага тэатра выяўлены на дзвюх сотнях старых фотаздымкаў.

8 сакавіка гэтага года панішавалі яе па тэлефоне з жаночым святкам.

Зрабіўшы ўрочце фота, дзе мая жонка зняла некалі Ганну Рыгораўну са мной, змясціў яго ў рамку і прывёз ёй — на памяць. Было гэта недзе 20 красавіка. Яе толькі што прывезлі са шпітала.

Яна расчулілася. Усе паўгадзіны, што я ў яе прабыў, Ганна Рыгораўна трымала рамку з фота, прыціснуўшы яе да сябе бы ікону, і з падзякай глядзела на мяне.

Спадзяюся, гэта адна з добрых спраў, якія мне залічыцца — потым, там...

А праз некалькі дзён яе не стала.

Ганна Рыгораўна была, бадай, апошнім чалавекам, які памятаў, што мяне калісьці даўно называлі яшчэ не Уладзімірам Аляксандравічам, а проста “Валодзем”.

Уладзімір АРЛОЎ, кінарэжысёр
Фота з асабістых архіваў Ганны Герштэйн і аўтара

МУЗЕЙ

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

- Экспазіцыі:**
- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.;"
 - "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.;"
 - "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.;"
 - "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.;"
 - "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.;"
 - "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.;"
- Выставы:**
- Міжнародны выставачны праект "Сальвадор Далі" — да 30 чэрвеня.
 - Выстава пейзажнай графікі Ігана Людвіга Блойлера (са збору Нацыянальнага музея Ліхтэнштэйна) "Падарожжа па Рэйне" — да 8 ліпеня.
 - Выставачны праект "Гульні. Ігры. Games" — да 3 ліпеня.
 - Выстава "Пільны часу" (творы мастакоў Беларусі — юбіляраў 2019 года з цыкла "Нашы калекцыі") — да 30 чэрвеня.
 - Выстава "Іван Стасевіч. Жывапіс".

Філіялы музея

**МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
І ПАЛОВЫ XIX СТ."**

- г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.
- Пастаянныя экспазіцыі:**
- "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
 - "Жыццё і творчасць Валенціны Ваньковіча".
 - "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."
 - Выстава "Вобразы эпохі ў творах Чэслава і Станіслава Манюшкаў" — да 10 ліпеня.

**МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
Ў В. РАЎБІЧЫ**

- Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
- Пастаянныя экспазіцыі:**
- Мастацкая экспазіцыя.
 - Майстар-класы па стварэнні лляк-мотанак, ткацтва паясоў альбо саломаллячэнні (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 327 43 22.

- Экспазіцыі:**
- Аб'юмленая экспазіцыя "Старажытная Беларусь".
 - "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
 - Бестэрмінавая акцыя "Адзіны білет", якая дазваляе мінчанам і гасцям сталіцы наведаць музей і яго шэсць філіялаў, набыўшы ўсяго адзін білет у любым з іх.
 - Аўтарскі праект Ахрэма Белабровіка VKL3D.
 - Акцыя "Вольнае піяніна" — кожны дзень з 16.00 да 19.00.
- Выставы:**
- Выстава "Беларусь: адраджэнне духоўнасці".

**У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА"
МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:**

- магазіны "Белсаюздрук"**
- Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".
 - Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".
 - Проспект Незалежнасці, 44.
 - Вуліца Валадарскага, 16.

- кіёскі "Белсаюздрук"**
- ст.м. "Наміга", вул. М. Багдановіча.
 - Проспект Пераможцаў, 5. Вуліца Рабкораўскага, 17.
 - Проспект Незалежнасці, 68, В.
 - Вуліца Лабанка, 2.

- Выстава "Ад рымскага дзюрыя да беларускага рубля".
- Часовая экспазіцыя "Малюнкі фантэнтаў мастакоў" (з фондаў Калінінградскага абласнога гісторыка-мастацкага музея) — да 28 ліпеня.
- Выстава "Наш край любімы — Беларусь" — да 5 ліпеня.
- Летні фест для дзяцей і дарослых "Вандроўка ў дзівосны сад" — 29 чэрвеня. Пачатак а 16-й.

Філіялы музея

ДОМ-МУЗЕЙ

ІЗ'ЕДУ РСДРП
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.

- Абноўленая экспазіцыя "Гісторыя сацыял-дэмакратычнага руху канца XIX — пачатку XX стст."**
- Абноўленая экспазіцыя "Гісторыя сацыял-дэмакратычнага руху канца XIX — пачатку XX стст."
 - Навукова-папулярная выстава "Таямнічы свет пад мікраскопам" — да 7 ліпеня.

**МУЗЕЙ СУЧАСНАЙ
БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАУНАСЦІ**
г. Мінск, вул. К.Маркса, 38.
Тэл.: 327 46 11.

- Пастаянная экспазіцыя "Сучасная гісторыя Рэспублікі Беларусь: 1991 — 2017 гг."**
- Выстава "Грошы нашага часу: жыццё без лішніх нулёў".

**МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІІ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**
г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 327 06 33.

- Экспазіцыі:**
- "Сезонныя змены".
 - "Вадаёмы і насельнікі прыбярэжных раслін".
 - "Хвойны тып лесу і насельнікі змяшанага лесу".
 - "Насельнікі ліставога і змяшанага лесу".
 - "Ахоўныя прыродныя ўчасткі, рэдкія віды жывёл".
 - Атракцыён "Стужачны лабірынт".
 - Атракцыён "Лазерны квэст".
- г. Мінск, вул. Багдановіча, 9а.
Тэл.: 237 46 94.
- Выстава "Жывыя павучыя птушкі" (прыватная калекцыя, г. Маладзечна) — да 4 жніўня.
 - Выстава жывых экзатычных жывёл "Жыццё з халоднай крывёю" — да 1 верасня.

**МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ
ТЭАТРАЛЬнай І МУЗЫЧНАЙ
КУЛЬТУРЫ**

- г. Мінск, Музычны зав., 5.
Тэл.: 220 26 67.
- Пастаянныя экспазіцыі:**
- "Вытокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускіх землях";
 - "Музычная і тэатральная культура Беларусі ў X — XIX стст."; "Беларуская музычная культура XX ст."; "Тэатральная культура Беларусі XX ст."

- Выстава "Пётр Шумаў. Вяртанне дадому" — да 30 чэрвеня.
- Выстава "Азіраючы шлях прайдзены" (да 80-годдзя з дня нараджэння народнага артыста Беларусі Валерыя Раеўскага) — да 30 чэрвеня.
- Выстава "Першыя імёны рускага балета" (з фондаў Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі мастацтваў) — з 3 да 30 ліпеня.

ГАСЦЁЎНА УЛАДЗІСЛАВА ГАЛУБКА

г. Мінск, вул. Старавіленская, 14. Тэл.: 286 74 03.

- Пастаянная экспазіцыя.**
- Выстава "Іспанская характарная лялька" (з прыватнай калекцыі Святыяны Пінчук) — з 1 ліпеня да 8 верасня.
 - Майстар-класы:
 - Музейныя заняткі "Тэатральная лялька" для дзяцей 5+.
 - Інтэрактыўны музейныя заняткі "Асновы акцёрскага майстэрства" для дзяцей ад 5 да 10 гадоў.

**МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ
БЕЛАРУСКАГА КІНО**
г. Мінск, вул. Святрдова, 4.
Тэл.: 327 10 75.

- Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя беларускага кінематографу"**
- Выстава "Галоўная драпіна" (работы мінскага канцэптуальнага фатографу Ігара Саўчанкі) — да 7 ліпеня.

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

- г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл: 327 11 66; 203 07 92.
- Музей працуе:** пн. — выхадны, аўт. — нядз. — ад 10-й да 18-й, сяр. — ад 12-й да 20-й.
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Часовая экспазіцыя "Подзеі і імя вызвалення", прысвечаная 75-й гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў — да 9 верасня.

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-
КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-
ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"**

- г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.
- Палацавы ансамбль**
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Выставачны праект "Разьбяныя карункі" (работы майстра па дрэву А.У. Севіда) — да 3 ліпеня.
 - Гістарычны квэст "Таямніцы і загадкі палаца Радзівілаў". Па папярэдніх заяўках.
 - Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці Вул. Гейска, 1.
 - Пастаянная экспазіцыя.

Ратуша Вул. Савецкая, 3.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Квэст "Выходкі старога захаўальніка". Па папярэдніх заяўках.
- Служка брама
- Часовая экспазіцыя "Святло" (падсвечнікі, кандэлябры, шандалы) — да 30 верасня.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

- г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Тэатрызавааная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
 - Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гошці да Пана Каханку".
 - Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
 - Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дзяцей "Інтрыг Купідона".
 - Музейныя камунікатывныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызны моды ракао".
 - Квэст "Белы слон".
 - Дзіцячая тэатрызавааная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
 - Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.
 - Музейныя фоталяпоўка.

**ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-
МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ
ЯКУБА КОЛАСА**

г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5.
Тэл.: 294 91 96.

Экспазіцыі:

- "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".

- Экспазіцыя "Склен" на сядзібе Якуба Коласа.
- Часовая экспазіцыя "Стаўбуцоўшчына спартыўная".
- Тэматычныя экскурсіі і лекцыйныя заняткі.
- Тэатрызавааная прадстаўленні паводле беларускіх народных казак.
- Музейныя майстар-класы і заняткі.
- Мультимедыйны комплекс "Чалавек. Асоба. Час".
- Пешая экскурсія "Мясцінамі Коласа ў Мінску".
- Інтэрактыўныя праграмы для сямейных наведвальнікаў, квэст-гульні "Таямніцы дома Песняра".
- Акцыі:
- "Самы лепшы дзень" (дзень нараджэння ў музей).
- Вішаванне ад музея, фотасесія "У дзень вяселля — у музей!"

**ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ
МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ**

- г. Мінск, вул. Янкі Купалы, 4.
Тэл.: 327 78 66.
- Пастаянная экспазіцыя "Шляхі" з праглядам роліка ў 3D-фармаце і інтэрактыўнай зонай для дзяцей "Хлопчы і лётчык", галаграфічным тэатрам.

- Інтэрактыўныя музейныя праграмы "У пошуках папарац-кветкі", "Вячоркі".
- Выстава "Вітай, зямля беларуская!" — да 13 ліпеня.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА МІНСКА

г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.

Філіялы Музея гісторыі горада Мінска

- **ГАРАДСКАЯ МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ ТВОРА** Л.Д. ШЧАМЯЛЁВА
г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.
- Адноўленая экспазіцыя "Адкрыццё жывапісу"

- (візуальная рэтрспектыва творчасці народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва).
- Выставачны праект з цыкла "Асабістыя гісторыі" "Мінская прапіска. Частка 1. Happy New Minsk".
 - Выстава жывапісу, прысвечаная 200-годдзю з дня нараджэння Станіслава Манюшкі — да 4 жніўня.

**МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
МІХАІЛА САВІЦКАГА**

г. Мінск, пл. Свабоды, 15.
Тэл.: 321 24 30.

- Экспазіцыі:**
- "Мастак. Грамадзянін. Герой". Прысвечана Ганаровым грамадзяніну г. Мінска Міхаілу Савіцкаму.
 - "Мінск губернскай. Шляхецкі побыт".
 - Выстава "Еўрапейскія баявыя ўмельствы".
 - Ад кузні Вулкана да ўмельстваў Марса" — да 15 верасня.
 - Выстава жаночых аксесуараў з калекцыі Ігара Сурмачуўскага "Дамскія штучкі" — да 15 верасня.
 - Выстава "Эмі Уайнхаўс: Самейны партрэт" — да 31 жніўня.

МІНСКАЯ ГАРАДСКАЯ РАТУША

г. Мінск, пл. Свабоды, 2а.
Тэл.: 321 24 30.

- Выставачныя праекты:**
- "Мінск у гістарычнай прасторы. Картаграфічны кабінет".
 - "Мінск сярод сяброў. Гароды-пабрацімы сталіцы Беларусі".
 - "Археалагічныя артэфакты ў XII — XIX стст."

ЭКСПАЗІЦЫЯ "КАРЭТНАЯ"

- г. Мінск, вул. Кірвы і Мядовіца, 8. Тэл.: 321 24 30.
- "Сані + вазок; каляска + брычка; карэта + вупраж" (пастаянная экспазіцыя па гісторыі жываго транспарту жыхароў Мінска XIX — пачатку XX стст.).
 - Виртуальная гульня "Карэты майстра".

МУЗЕЙ "ЛОШЫЦКАЯ СЯДЗІБА"

г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 8-2.
■ Пастаянная экспазіцыя.

**ПА ПЫТАННЯХ
РАЗМІШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ
Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"**

- звартайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97
- і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41
- альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

"Беларускі брыльянт у кароне паладзімных абразоў праваслаўя" — да 27 кастрычніка.

**ФЛІГЕЛЬ ЛОШЫЦКАГА
СЯДЗІБНА-ПАРКАВАГА
КОМПЛЕКСУ**

- г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 10.
Тэл.: 285 18 86.
- Экспазіцыі:**
- "Кола часу" — прадметы гарадской і сялянскай культуры кан. XIX — сяр. XX стст.

АРТ-ГАСЦЁЎНА "ЫСКОКЕ МЪСТА"

- г. Мінск, вул. Герцэна, 2а.
Тэл.: 321 24 30.
- Выстава аўтарскай выцінанкі Алены Шаліма "Папяровыя нава" — да 14 ліпеня.

**НАВАГРУДСКІ ГІСТОРЫКА-
КРАЯЗНАЧНЫ МУЗЕЙ**

- г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 2.
Тэл. (8-01597) 2 14 70.
- Пастаянная экспазіцыя: "Гісторыя Навагрудчыны са старажытных часоў да Вялікай Айчыннай вайны".
 - г. Навагрудак, вул. Мінская, 64-66.
 - Экспазіцыя: "Музей яўрэйскага супраціўлення на Навагрудчыне".

**ДОМ-МУЗЕЙ АДАМА МІЦКЕВІЧА
Ў НАВАГРУДКУ**

- г. Навагрудак, вул. Леніна, 1.
Тэл.: (8-01597) 2 43 40 (каса).
- Пастаянная экспазіцыя: "Жыццё і творчасць Адама Міцкевіча".
 - Пастаянныя выставы: "Святло кухні Міцкевічаў", "Малюнкі сельскага жыцця", "Пан Тадэвуш" праз час і народы".

ГАЛЕРЭІ

- "УНІВЕРСИТЭТ КУЛЬТУРЫ" г. Мінск, пл. Кастрычніцкая, 1. Тэл.: 327 26 12.
- Выстава твораў Ірыны Церашковай і Жанны Лышюшкінай "Малюваныя сны" — да 30 чэрвеня.
- Выстава "Спорт у польскім плацэце" — да 30 чэрвеня.
- Персанальная выстава мастака-баталіста Уладзіміра Сайко "Зямля і зерне" — з 2 да 13 ліпеня.

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА
г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс: 290 60 10.

- **Рэспубліканская мастацкая выстава**, прысвечаная 75-годдзю са дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў — з 3 да 14 ліпеня.
- Выстава жывапісу і графікі Алксандра Пашкевіча — з 4 да 14 ліпеня.
- Выстава па выніках пленэраў паміж Віктара Сташчанюка — з 4 да 14 ліпеня.
- Экспазіцыя **Art-Minsk 2019** — да 30 чэрвеня.

ТЭАТРЫ

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР
ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.

- **30 чэрвеня — Канцэрт "Музыка Галівуда.** Джон Уільямс". Дыржор — Вільгельм Кайтэль. Пачатак а 18-й.
- **1 ліпеня — "Царская нявеста"** (опера ў 3-х дзеях) М.Рымскага-Корсакава. Дыржор — Мікалай Калядка.
- **2 — "Папалюшка"** (балет у 3-х дзеях) С.Прокоф'ева. Дыржор — Іван Касцянчын.

- **4 — "Эсмеральда"** (рамантычны балет у 3-х дзеях) Ц.Пуні. Дыржор — Алег Лясун.
- **5 — "Багема"** (опера ў 4-х дзеях з 1 антрактам) Д.Пучыні (з удзелам пераможцы міжнароднага конкурсу вакалістаў Operalia 2018 Паўла Пятрова). Дыржор — Алег Лясун.

**ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
"РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІ"**
г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.

- **1 ліпеня — "Мудрамер"** (сатырычная камедыя) М.Матукоўскага. Прэм'ера.

- **2 — "Гендарныя выкрунтасы"** (фантастычная камедыя вар'яцкіх становішчаў) А.Курэйчыка. Прэм'ера.
- **4 — "Білет на брэсцкі цягнік"** (тролінг у адной дзее) В.Каралёва. Прэм'ера.
- **5 — "Бетон"** (візуальная паэзія) Я.Карняга.

**ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ
БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"**

- **7. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.** Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
- **29 чэрвеня — "Жыў-быў Заяц"** (казка ў 2-х дзеях) М.Шувалава. Пачатак аб 11-й.